ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា

ជាតិ សាសនា ព្រះមហាក្សត្រ

មន្ទីរអប់រំយុវជន និង កីឡាខេត្តបាត់ដំបង

វិទ្យាល័យ ណេតយ៉ង់

ស្នាដៃចូលរួមអបអរទិវាអំណានជាតិលើកទី៩

ប្រធានបទ

“ តួនាទីព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងការលើកកម្ពស់ ការអប់រំសីលធម៌ និង ចរិយាធម៌ ”

បេក្ខជន **ខុត សុវ៉ាន់ដា** ភេទ ប្រុស កើតថ្ងៃទី០២ ខែឧសភា ឆ្នាំ ១៩៨៨

ជាគ្រូបង្រៀននៅវិទ្យាល័យ ណេតយ៉ង់ ខេត្តបាត់ដំបង

លេខទូរស័ព្ទ ៖ ០៩៥៤៣០៧៥១

ព.ស . ២៥៦៧ គ.ស. ២០២៤

ប្រវត្តិរូបសង្ខេប

ឈ្មោះ	៖ វុត សុវ៉ាន់ដា
ភេទ	៖ ប្រុស
ថ្ងៃខែឆ្នាំកំណើត	៖ ០២ ឧសភា ១៩៨៨
ទីកន្លែងកំណើត	៖ ភូមិព្រៃកូនសេក ឃុំសាមគ្គី ស្រុកទីរួមខេត្ត ខេត្តបាត់ដំបង
មុខរបរ	៖ គ្រូបង្រៀន
អង្គភាពបម្រើការងារ	៖ វិទ្យាល័យនេតយ៉ង់
លេខតេឡេក្រាម	៖ 087507337
ខេត្ត	៖ បាត់ដំបង

មាតិកា

សេចក្ដីផ្ដើម
១.អំពីព្រះពុទ្ធសាសនា..........១
១.១. ពុទ្ធប្រវត្តិសង្ខេប..........១
១.២. វឌ្ឍនភាពនៃព្រះពុទ្ធសាសនា..........១
១.៣. វត្តមានព្រះពុទ្ធសាសនានៅកម្ពុជា..........៣
១.៤. គោលទស្សនៈសំខាន់ៗរបស់ព្រះពុទ្ធសាសនា ៥
ក. ទស្សនៈកម្មផល..........៥
ខ. លក្ខណៈនៃសភាវៈ (ត្រៃលក្ខណ៍)..........៦
គ. បញ្ហាសុខៈ..........៧
ឃ. សម្បត្តិបីប្រការ..........៧
ង. ចតុអរិយសច្ចៈ..........៧
២. តួនាទីព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌..........៧
២.១. និយមន័យសីលធម៌..........៨
ក. សីលធម៌ចំពោះខ្លួនឯង..........៨
ខ. សីលធម៌ចំពោះគ្រួសារ..........៨
គ. សីលធម៌ចំពោះវិជ្ជាជីវៈ..........៨
ឃ. សីលធម៌ចំពោះសង្គមជាតិ..........៩
ង. សីលធម៌ចំពោះសកលលោក..........៩
២.២. សីលធម៌ក្នុងមង្គលធម៌ទាំង៣៨ប្រការរបស់ព្រះពុទ្ធសាសនា..........៩
២.៣. ការអប់រំសីលធម៌នៃព្រះពុទ្ធសាសនា ១១
២.៤. ការប្រណិបត្តន៍នូវកុសលបថ ១០..........១១
២.៥. ការស្គាល់ពីតួនាទីរបស់ខ្លួន..........១១
ក. តួនាទីមាតាបិតា..........១២
ខ. តួនាទីបុត្រធីតា..........១២
គ. តួនាទីស្វាមី..........១២
ឃ. តួនាទីភរិយា..........១២
ង. តួនាទីគ្រូបាចារ្យ..........១២
ច. តួនាទីសិស្ស..........១៣
ឆ. តួនាទីចៅហ្វាយនាយ..........១៣
ជ.តួនាទីអ្នកបម្រើការងារ..........១៣
ឈ. តួនាទីមិត្ត..........១៣

៣. តួនាទីព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងការលើកម្ពស់ការអប់រំចរិយាធម៌..១៣
៣.១. និយមន័យចរិយាធម៌...១៣
៣.២.ការប្រណិបត្តន៍នូវចរិយាធម៌..១៤
ក. ការលើកម្ពស់អប់រំសុជីវធម៌...១៥
ខ. ការលើកកម្ពស់អប់រំគុណធម៌...១៥
គ. ការលើកម្ពស់អប់រំព្រហ្មវិហារធម៌...១៥
៤.មធ្យោបាយលើកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ និង ចរិយធម៌...១៧
៤.១. ការផ្សព្វផ្សាយធម្មទេសនាឬ ធម្មទាន...១៧
៤.២. ការផ្សព្វផ្សាយតាមបណ្តាញសង្គម..១៧
៤.៣. ការផ្សព្វផ្សាយតាមសកម្មភាពផ្សេងៗ..១៧
៤.៤. ការផ្សព្វផ្សាយតាមអក្សរសិល្ប៍..១៩

តួនាទីព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងការលើកកម្ពស់អប់រំសីលធម៌ និង ចរិយាធម៌

សេចក្តីផ្តើម

ប្រជាជនខ្មែរជាជាតិសាសន៍មួយដែលមានខឿនវប្បធម៌ដ៏សម្បូរបែប ប្លែកៗ និងមានចំណាស់ភាពក្នុងដែនដីអាស៊ីមួយផងដែរ ។ វត្តមាននៃការកាត់ពូជពិសេសនៃអំបូរម៉ាឡេនេស៊ីយ៉ាងនិង ឥណ្ឌូនេស៊ីយ៉ាងនេះ បានកសាងនូវអរិយធម៌មួយប្រកបដោយគុណតម្លៃ យ៉ាងណាមិញ ជំនឿរបស់ប្រជាជនខ្មែរត្រូវបានគេប្រៀបទៅនឹងអត្តសញ្ញាណជាតិ ព្រលឹងជាតិមួយផងដែរ ដែលប្រជាជនខ្មែរពីមួយជំនាន់ទៅមួយជំនាន់បានប្រតិបត្តិនិងបន្សល់នូវមត៌កជាច្រើនសម្រាប់ប្រយោជន៍ជាតិទាំងមូល ។ ក្នុងនោះ ព្រះពុទ្ធសាសនា ជាសាសនាមួយដែលប្រជាជនខ្មែរគោរព និងឲ្យតម្លៃតាំងសម័យនគរភ្នំរហូតមកដល់ពេលបច្ចុប្បន្ននេះ យ៉ាងជាប់លាប់និង មុតមាំស្របនឹងការវិវត្តនៃស្ថានភាពសង្គម។

ពិតណាស់ ព្រះពុទ្ធសាសនាត្រូវបានប្រជាជនខ្មែរគោរពប្រណិបត្តន៍ជាង ៩៥%ទូទាំងប្រទេស ទើបរដ្ឋធម្មនុញ្ញចែងថា ព្រះពុទ្ធសាសនាជាសាសនារបស់រដ្ឋ។ វត្ត ឬទីពុទ្ធបូជានានាត្រូវបានប្រជិដ្ឋានឡើងនៅរាយប៉ាយទូទាំងដែនដីកម្ពុជរដ្ឋដែលសបញ្ជាក់ថា ព្រះពុទ្ធសាសនានេះ មានភាពរីកចម្រើន និង ការគោរពប្រណិបត្តន៍យ៉ាងវិសេសរបស់ប្រជាជនខ្មែរពីមួយជំនាន់ទៅមួយជំនាន់ ក្នុងការញ៉ាំងនូវគោលលទ្ធិព្រះពុទ្ធសាសនាឲ្យជ្រួបជ្រាបក្នុងមនោគតិរបស់ប្រជាជនខ្មែរ ដុសខាត់ឲ្យកើតនូវមូលធនមនុស្ស សម្រាប់សង្គមជាតិទាំងមូល ។

ជាប្រត្យក្សនៃទស្សនាទាននេះ វត្តអារាម ត្រូវបានប្រជាជនខ្មែរ តាំងជាទីសក្ការផង ជាថ្នាលបណ្តុះចំណេះដឹងទាំងពុទ្ធចក្រ អាណាចក្រផង ទាំងជំនាញផង និង សីលធម៌ ចរិយាធម៌របស់កុលបុត្រខ្មែរតាំងពីសម័យកណ្តាលមក ដែលយើងអាចកំណត់បានថា វត្តអារាមព្រះពុទ្ធសាសនា មានតួនាទីសំខាន់ណាស់ ក្នុងការបណ្តុះបណ្តាលធនធានមនុស្ស សម្រាប់បម្រើឲ្យប្រយោជន៍ជាតិ សាសនា ព្រះមហាក្សត្រ។

ក្នុងបរិបទសង្គមបច្ចុប្បន្ននេះ យើងមើលឃើញថាក្រមសីលធម៌ និងចរិយាធម៌ត្រូវបានធ្លាក់ចុះជាបណ្តើរ ទោះបីមានការយកចិត្តទុកដាក់ក្នុងការលើកស្ទួយវិស័យនេះពីស្ថាប័នពាក់ព័ន្ធនានាយ៉ាងណាក្តី ក្នុងនោះ យើងមើលឃើញថា ព្រះពុទ្ធសាសនា ជាលំហូរធំមួយដែលអាចញ៉ាំងឲ្យសីលធម៌ ចរិយាធម៌សង្គមបានប្រសើរឡើងវិញបាន ព្រោះព្រះពុទ្ធសាសនាត្រូវបានប្រជាជនខ្មែរមានជំនឿ និងគោរព ព្រមទាំងជាទស្សនវិជ្ជាអប់រំ និងជាសាសនាមនុស្សនិយមផងដែរ ។

ក្នុងលក្ខខ័ណ្ឌនេះ ភាពចាំបាច់នៃព្រះពុទ្ធសាសនានៅក្នុងសង្គមខ្មែរបានផ្សារភ្ជាប់គ្នា ឬមានទំនាក់ទំនងគ្នាយ៉ាងស្អិតរមួត ដែលបានកប់ក្នុងសណ្តានចិត្តប្រជាជនខ្មែរគ្រប់វ័យ ស្រទាប់វណ្ណៈ ហើយក្នុងនោះ ព្រះពុទ្ធសាសនា ត្រូវបានគេជឿថា ជាចលករសំខាន់បំផុតក្នុងការអបស្ទប អប់រំនូវគុណតម្លៃនៃសីលធម៌ ចរិយាធម៌សង្គមឲ្យមានភាពប្រសើរតាមរយៈរូបភាពផ្សេងៗ ។

១. អំពីព្រះពុទ្ធសាសនា

ព្រះពុទ្ធសាសានា មកពីពាក្យថា ព្រះពុទ្ធ បូកផ្សំនឹងពាក្យសាសនា ។ ព្រះពុទ្ធ ជាបុគ្គលដែលសម្រេចបាននូវគុណជាតិនានា អ្នកដែលបានត្រាស់ដឹងនូវសព្វញ្ញុតាធម៌ទាំងឡាយ ។ ចំណែកពាក្យថា សាសនា មកពីបាលីថា សាសន ដែលមានន័យថា ការអប់រំទូន្មានប្រៀនប្រដៅ ។ ដូច្នេះ ព្រពុទ្ធសាសនាមានន័យថា ការអប់រំទូន្មានប្រៀបប្រដៅរបស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ជាគ្រូនៃយើង ។ សាសនាព្រះពុទ្ធ ជាសាសនាមួយដែលប្រជាជនខ្មែរនិយមគោរព តាំងពីបុរាណកាលមក រហូតដល់ពេលបច្ចុប្បន្ន ។ ព្រះពុទ្ធសាសនា ជាសាសនាផង ជាទស្សនវិជ្ជាផង ដែលបានដក់ជិតនៅក្នុងសន្តានចិត្តប្រជាជនខ្មែរពីមួយជំនាន់ទៅមួយជំនាន់ ហើតយបានចូលរួមយ៉ាងសកម្មសឹងគ្រប់វិស័យនៃសង្គមជាតិ។

១.១. ពុទ្ធប្រវត្តិសង្ខេប

ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ព្រះនាម សិទ្ធត្ថ នាមត្រកូល គោតម ។ ជារាជបុត្រានៃព្រះបាទ សុទ្ធោទនៈ និង ព្រះនាងសិរីមហាមាយា ដែន កសៈ ប៉ែកខាងជើងប្រទេសឥណ្ឌា នាសតវត្សទី៦ មុនគ្រិស្តសករាជ ។ នាថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ១៥កើតពេញបូណ៌មី ខែអាសាធ ឆ្នាំរកា ទ្រង់បានចាប់បដិសន្ធិក្នុងផ្ទៃព្រះនាងសិរីមហាមាយា ប្រកបដោយហេតុភេទអស្ចារ្យផ្សេងៗ ។ លុះគម្រប់ទសមាស នាថ្ងៃ សុក្រ ១៥កើតពេញបូណ៌មី ខែពិសាខ ឆ្នាំ ច ទ្រង់ប្រសូត្រ ក្រោមដើមសាលព្រឹក្សនាឧទ្យានលុម្ពនី ដែលព្រាហ្មណ៍ទាំងឡាយតាំងនាមថា សិទ្ធត្ថ ដែលព្រាហ្មណ៍ទាំងនេះបានទស្សន៍ទាយនូវលក្ខណៈរបស់រាជឱរសក្រកបដោយលក្ខណៈពីរយ៉ាងគឺអនាគតនឹងក្លាយជាស្តេចចក្រ ឬ ក្លាយជាព្រះពុទ្ធ ។ ការដែលទៅបួសស្វែងរកនូវសច្ចធម៌ដោយទតឃើញមនុស្សបួនប្រភេទមាន ចាស់ ឈឺ ស្លាប់ និងអ្នកបួស ទើបបិតាទ្រង់ការពារទ្រង់ដោយប្រការផ្សេងៗ។ ចំណែកព្រះមាតា ក្រោយប្រសូត្រ សិទ្ធត្ថបាន៧ថ្ងៃ ទ្រង់បានអស់ជន្មាយុ ភារៈដែលត្រូវរក្សារាជឱរសគឺ នាងបជាបតិគោតមី ជាម្តាយមីង។ ព្រះជន្មាយុបាន ១៦ ព្រះវស្សា ទ្រង់បានរៀបអភិសេកជាមួយព្រះនាង ពិម្ពាយសោធរា នាថ្ងៃសៅរ៍ ១៥កើតពេញបូណ៌មី ខែអាសាឍ ឆ្នាំ ឆ្លូវ ដែលទ្រង់មានជារាជបុត្រមួយអង្គនាម រាហុលកុមារ ។ ទ្រង់បានទតឃើញមនុស្ស៤ប្រភេទ និងសម្រេចព្រះទ័យទៅបួសនាថ្ងៃ ព្រហស្បតិ៍ ១៥កើតពេញបូណ៌មី ខែអាសាឍ ឆ្នាំថោះចំថ្ងៃដែលរាហុលកុមារប្រសូត្រ ។ ទ្រង់បានត្រាស់ដឹងនាថ្ងៃ ពុធ ១៥កើតពេញបូណ៌មី ខែពិសាខ ឆ្នាំរកា ក្នុងព្រះជន្មាយុ ៣៥ព្រះវស្សា ដោយពេញនូវពុទ្ធកិច្ចទាំង៥រៀងរាល់ថ្ងៃ ។ ទ្រង់បានដាក់អាយុសង្ខារនៅថ្ងៃពុធ ១៥កើតពេញបូរណ៌ ខែមាឃឆ្នាំម្សាញ់និងបានចូលព្រះបរិនិព្វាននាថ្ងៃ អង្គារ ១៥កើតពេញបូណ៌មី ខែ ពិសាខ ឆ្នាំ ម្សាញ់ ។

១.២. វឌ្ឍនភាពនៃព្រះពុទ្ធសាសនា

ដោយឃើញថាមានភិក្ខុសង្ឃល្មមគ្រប់គ្រាប់ សម្រាប់ការផ្សព្វផ្សាយសច្ចធម៌ហើយ ព្រះសាស្តាបានត្រាស់ឲ្យសាវ័ករបស់ព្រះអង្គបំបែកគ្នាត្រាច់ទៅកាន់ចារិកផ្សេងៗ ដើម្បីសម្តែងនូវព្រះធម៌ប្រោសដល់ជនជាច្រើននាក់។ល។ ពេលនោះព្រះអង្គក៏ចេញដំណើរនិមន្តទៅកាន់ឧរុវេលាប្រទេស ក្នុងគោលបំណងដូចគ្នាដែរ ។

អស់រយៈពេល៤៥ព្រះវស្សា គត់បេសកកម្មនិងជាមហាករុណាគ្មានព្រំដែនរបស់ព្រះអង្គ ចំពោះមនុស្សជាតិទាំងមូល ព្រះបរមគ្រូបានលះបង់កម្លាំកាយចិត្តដោយមិនគិតអំពីខ្លួនព្រះអង្គឡើយក្នុងគោលបំណងផ្សព្វផ្សាយសច្ចធម៌និងមាគ៌ាឆ្ពោះទៅកាន់បរមសុខ ។ ព្រះចេស្តាបានយាងស្ទើរពេញផ្ទៃដីប្រទេសឥណ្ឌាភាគខាងជើង និងភាគខាង

កើត តាមរយៈវិរិយៈភាពរបស់ព្រះជិនស្រី និង សាវ័ករបស់ព្រះអង្គ ព្រះពុទ្ធសាសនាបានរីកចម្រើននិងចាក់ឫសយ៉ាងមាំនៅក្នុងប្រទេសឥណ្ឌានាសម័យកាលនោះ[1] ។

ចាប់តាំងពីផ្តើមកកើតឡើងដំបូងមកម្លេះ ព្រះពុទ្ធសាសនាមានលក្ខណៈជាសាសនទូត ហើយព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់បានបញ្ជូនសមណទូត ដែលជាព្រះអរហន្ត៦១អង្គដំបូង រួមទាំងពុទ្ធអង្គផ្ទាល់ទៅកាន់ទិសផ្សេងៗ ដើម្បីផ្សព្វផ្សាយព្រះធម៌ ក្នុងគោលបំណងនៃសេចក្តីសុខចម្រើន និងជាប្រយោជន៍ដល់ជនច្រើន។ តាមរយៈការផ្សព្វផ្សាយសាសនទូតដោយមិនខ្លាចនឿយហត់នេះ ព្រះពុទ្ធសាសនាមានការរីកចម្រើន ទទួលការគោរពរាប់អាន ប្រតិបត្តិតាមដោយជនច្រើន ទាំងឋានៈទាបខ្ពស់ក្នុងមគ្គផលគ្រប់ៗគ្នា ។ ការផ្លាស់ប្តូរ និងទទួលយកដ៏អស្ចារ្យក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រនោះ គឺការផ្លាស់ប្តូរនិងទទួលយកព្រះពុទ្ធសាសនារបស់ស្តេចចក្រ មួយអង្គគឺ ព្រះបាទធម្មាសោក ដែលគ្រោងរាជ្យពីឆ្នាំ ២១៨ត្រូវនឹងឆ្នាំ ២៦៩ មុនគ.ស ។ ក្រោយពីការធ្វើសង្គ្រាមបង្ហូរឈាមក្នុងការវាទទីអំណាចរបស់ព្រះអង្គ ព្រះរាជាអង្គនេះមានការស្អប់ខ្ពើមនិងរន្ធត់ចំពោះសង្គ្រាមណាស់ ។ ទីបំផុត ព្រះអង្គបានស្គាល់សន្តិភាពពិត តាមរយៈការគោរពគោលការណ៍ព្រះពុទ្ធសាសនា ។ ព្រះអង្គបានក្លាយជាព្រះពុទ្ធសាសនូបត្ថម្ភដ៏ឆ្នើម ហើយព្រះអង្គបានគ្រប់គ្រងដោយធម៌ គោរពគោលការណ៍សន្តិភាព បានយកព្រះពុទ្ធសាសនាជាសាសនារបស់រដ្ឋ ពេលនោះហើយដែលប្រទេសឥណ្ឌាទាំងមូលស្គាល់ពាក្យថារួបរួម ផ្សះផ្សា សាមគ្គី រីកចម្រើន និងពោរពេញដោយសេចក្តីសុខស្ងប់ វិបុលសុខ សន្តិភាពនិងវឌ្ឍនភាព។ល។

នៅក្នុងរាជរបស់ព្រះបាទធម្មាសោកនោះ ព្រះអង្គបានបញ្ជូនសមណទូតនៅកាន់តំបន់ផ្សេងៗ ដើម្បីផ្សព្វផ្សាយព្រះធម៌របស់ព្រះចេស្តា ។ តាមឯកសារជាច្រើនបានអះអាងថា ព្រះអង្គមិនត្រឹមតែបញ្ជូនទៅកាន់ទីជិតនៃប្រទេសឥណ្ឌាប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែទៅកាន់តែឆ្ងាយ ដូចជានៅប្រទេស អេស៊ីប អាហ្វ្រិកខាងជើង ស៊ីរីយ៉ា និងម៉ាសេដូនី ជាដើម ។ សមណទូតទាំងអស់នោះ បានទៅផ្សព្វផ្សាយព្រះធម៌ ដែលយើងស្គាល់ថាព្រះពុទ្ធសាសនាថេរវាទសព្វថ្ងៃដូចដែលយើងគោរពរាប់អាននៅប្រទេសស្រីលង្កា ភូមា ថៃឡង់ដ៏ លាវ និងកម្ពុជា ។

ដោយពេលវេលាកន្លងទៅ ព្រះពុទ្ធសាសនាបានវិវត្តន៍ទៅរកទម្រង់សេរីមួយដែលយើងស្គាល់ថាព្រះពុទ្ធសាសនាមហាយាន ។ ការចាប់ផ្តើមកើតឡើងនិកាយនេះ យើងគប្បីសិក្សានឹងត្រឡប់មើលព្រឹត្តិការណ៍សម័យកាលសង្គាយនាលើកទីពីរ ក្នុងឆ្នាំ ទី១០០ និងទីបី ក្នុងឆ្នាំ ២៣៤ ក្រោយពុទ្ធបរិនិព្វានមកវិញ ។ ព្រះពុទ្ធសាសនានិកាយមហាយាននេះមានការរីកចម្រើននៅសតវត្សទី១នៃគ្រិស្តសករាជដោយរីកផ្សាយទៅទិសខាងជើង មានប្រទេសចិន កូរ៉េ និងជប៉ុនជាទីកន្លែងដែលនិកាយនេះ ចាក់ឫសយ៉ាងរឹងមាំបំផុត រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

សេចក្តីបន្ថែម ទាក់ទងនឹងការផ្សព្វផ្សាយព្រះពុទ្ធសាសនារបស់ព្រះបាទធម្មាសោកទៅកាន់តំបន់ធំៗទាំង ៩ កន្លែងនោះ ខ្ញុំសូមដកស្រង់តែឈ្មោះទីកន្លែង និងសមណទូតទាំង៩ ក្រុមដូចមានរាយឈ្មោះនៅខាងក្រោមនេះគឺ ៖

១. ព្រះមជ្ឈន្តិកត្ថេរ ទៅកាស្មៀរ គន្ធារៈ (បាគីស្ថាននិងអាហ្គានីស្ថាន)

២. ព្រះមហាទេវត្ថេរ ទៅមហិសមណ្ឌល ខេត្តម៉ៃស័រ (Mysore)

---

[1] ភិក្ខុ ស៊ិន គង់ **ស្វែងយល់ពីព្រះពុទ្ធសាសនា** បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០១១ ទំព័រ ១៣

៣. ព្រះរក្ខិតត្ថេរ ទៅវនវសីបរទេស ខាងឧត្តរទិសនៃខេត្តកន្នរៈ (Kannara)

៤. ព្រះយោនកធម្មរក្ខិតត្ថេរ ទៅអបរន្តបទេស ខេត្តគុជរាត (Gujrat)

៥. ព្រះមហាធំរក្ខិតត្ថេរ ទៅខេត្តមហារដ្ឋ (Maharashtra) ក្រុងមុំបាយបច្ចុប្បន្ន

៦. ព្រះមហារក្ខិតត្ថេរ ទៅយោនកប្បទេស (អាណាក្រិក និងប្រទេសខ្លះក្នុងមជ្ឈិមបូព៌ា)

៧. ព្រះមជ្ឈិមត្ថេរទៅហិមវន្តប្បទេស តំបន់ហិមាល័យខាងឧត្តរទិស (សន្និដ្ឋានថា ទីបេត៍ បូតាននិងម៉ុងហ្គោលបច្ចុប្បន្ន)

៨. ព្រះមហាមហិន្ទត្ថេរ ទៅតាម្ពបណ្ណិទ្វីប (ដែនកោះស្រីលង្កា)

៩. ព្រះសោណត្ថេរ និង ឧត្តរត្ថេរ ទៅដែនដីសុវណ្ណភូមិ (អាស៊ីអាគ្នេយ៍)[2] ។

១.៣.វត្តមានព្រះពុទ្ធសាសនានៅកម្ពុជា

ព្រះពុទ្ធសាសនា ត្រូវបានផ្សព្វផ្សាយយ៉ាងទូលំទូលាយក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ព្រះបាទធម្មាសោក ដោយទ្រង់បានបញ្ជូនសមណទូតជាច្រើនចុះចាកមកផ្សព្វផ្សាយតាមទិសតំបន់នានាតាមតួនាទីរៀងៗខ្លួន ។ យ៉ាងណាមិញ នៅសតវត្សទី ៣មុនគ្រិស្តសរាជ ទ្រង់បានបញ្ជូនសមទូតពីរអង្គមកផ្សព្វផ្សាយនៅដែនដីសុវណ្ណភូមិ ។

សុវណ្ណភូមិជាឧបទ្វីស្ថិតនៅទ្វីបអាស៊ីអាគ្នេយ៍ ដែលក្នុងសតវត្សរ៍ទី៣នៃពុទ្ធសករាជមានប្រជាជាតិតែបីគឺភាគខាងលិចមានប្រជាជាតិមន ភាគកណ្តាលមានប្រជាជាតិខ្មែរ ភាគខាងកើតមានប្រជាជាតិចាម ។ ក្រោយមកសុវណ្ណភូមិមានឈ្មោះថា ឥណ្ឌូចិន ព្រោះនៅចន្លោះប្រទេសឥណ្ឌា និង ចិន បានដល់ប្រទេសភូមា ជ្រោយម៉ាលក្កា សៀម ខ្មែរ កូសាំងស៊ីន អណ្ណាម តុងកឹង [3]។

នៅក្នុងសម័យណាចក្រភ្នំ មនុស្សកាន់សាសនាធំៗទាំងពីររបស់ឥណ្ឌាគឺ ព្រាហ្មណ៍សាសនា និង ពុទ្ធសាសនា ។ក្នុងនោះវត្ថុបុរាណផ្សេងៗដែលទាក់ទងនឹងព្រះពុទ្ធសាសនាហើយដែលគេរកឃើញនៅតំបន់ផ្សេងៗនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍មានអាយុនៅសតវត្សរ៍ទី៣ នៃគ.ស ប៉ុណ្ណោះ ភស្តុតាងជាក់ស្តែង មានសិលាចារឹករ៉ូកាញ់ និង សិលាចារឹកតាព្រហ្មបាទីអាចបញ្ជាក់ពីលក្ខណៈនេះបាន ។

ព្រះពុទ្ធសាសនាមានភាពរុងរឿងជាពិសេសនៅសតវត្សរ៍ទី ៥ - ៦ ក្នុងរាជកាលព្រះបាទកៅណ្ឌិន្យជយវរ្ម័ន និងរុទ្រវរ្ម័នដោយមានការបញ្ជូនព្រះសង្ឃខ្មែរនិងជាតិឥណ្ឌាទៅកាន់ប្រទេសចិន ដើម្បីយកឯកសារផ្សេងៗ និងព្រះពុទ្ធរូបទៅថ្វាយស្តេចក្រុងចិន ឬជួយប្រែគម្ពីរពីសំស្ក្រឹតទៅចិនទៀតផង ។ ព្រះសង្ឃ សង្ឃបាល បានគង់នៅប្រទេសចិនរហូតដល់១៦ឆ្នាំ ហើយបានធ្វើការរហូត៥ការិយាល័យ ។ ព្រះចៅក្រុងចិនការស្ងើចយ៉ាងខ្លាំងចំពោះព្រះអង្គហើយចាត់ទុកជាព្រះគ្រូទៀតផង ។

---

[2] ភិក្ខុ ស៊ិន គង់ **ស្វែងយល់ពីព្រះពុទ្ធសាសនា** បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០១១ ទំព័រ ៨៦

[3] ឥន្ទ ឱមសាម៉េង **ប្រវត្តិទស្សនៈសាសនាសីលធម៌ នយោបាយ** បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០០៥ ទំព័រទី២០១

ក្នុងសម័យចេនឡា ព្រះពុទ្ធសាសនាមិនបាត់បង់ទេ តែទំនងជាត្រូវសាបសូន្យបន្តិចម្តងៗជាពិសេសនៅសតវត្សទី៧បើគេផ្អែកទៅលើសក្ខីភាព របស់ពុទ្ធសាសនិកចិនឈ្មោះ យី ស៊ីង ។ គេឃើញមានសិលាចារឹកមួយគត់និយាយពីភិក្ខុពីរអង្គ ។ ព្រះពុទ្ធសាសនាមហាយានឃើញមានគេគោរពបូជាបណ្តើរៗហើយ ។

ក្នុងសម័យអង្គរ ព្រះពុទ្ធសាសនាមហាយាន ហាក់មានភាពរីកចម្រើនខ្លាំងក្នុងរាជព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៧ តែក្រោយមកព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៨ បានផ្លាស់ប្តូរសាសនាមកសាសនាព្រាហ្មណ៍វិញ នាំឲ្យមានប្រតិកម្មយ៉ាងខ្លាំងភ្លាពីពួកព្រាហ្មណ៍ប្រឆាំងនឹងពុទ្ធសាសនារហូតដល់ការវាយកំទេចឬកោលលប់ព្រះពុទ្ធបដិមាចោល ។ ស្ថានការណ៍បែបនេះទំនងជាមានសភាពរ៉ាំរ៉ៃរហូតដល់មានបដិវត្តន៍នាយត្រសក់ផ្អែមដែលបានយកពុទ្ធសាសនាហិនយានមកជំនួសជាស្ថាពររហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ [4] ។

នៅក្នុងសម័យកណ្តាល ព្រះពុទ្ធសាសនាហីនយានបានចាក់ឫសយ៉ាងជ្រៅចូលក្នុងសង្គមខ្មែរ ជនជាតិខ្មែរគ្រប់ស្រទាប់វណ្ណៈចាប់តាំងពីព្រះមហាក្សត្រដល់ប្រជារាស្ត្រតូចតាចបំផុត សុទ្ធតែមានជំនឿមុតមាំលើព្រះពុទ្ធសាសនាដែលគេបានចាត់ទុកជាទីពឹងទីរលឹក ។ ចំនួនព្រះសង្ឃ និង វត្តអារាមកើនឡើងជាលំដាប់ ហើយមានមុខងារយ៉ាងសំខាន់ក្នុងវិស័យសង្គមកិច្ច និង អប់រំ ។

សម័យអាណានិគមនិយមបារាំងគិតចាប់ពីឆ្នាំ១៨៦៣ នៅពេលដែលព្រះនរោត្តមទ្រង់បានចុះសន្ធិសញ្ញាជាមួយបារាំងថ្ងៃ១១ខែសីហា ឆ្នាំ១៩៦៣នេះតែម្តង ក្នុងបំណងយកបារាំងជាខែលការពារប្រទេសកម្ពុជាពីការឈ្លានពានរបស់ ប្រទេសជិតខាងមានយួន សៀមជាដើម។ក្នុងកំឡុងសតវត្សទី ១៧, ១៨, ១៩ប្រទេសសៀមបានមានឥទ្ធិពលយ៉ាងខ្លាំងមកលើនយោបាយក្នុងស្រុករបស់ ខ្មែរ ដែលជាហេតុធ្វើឱ្យឥទ្ធិពលនៃប្រពៃណីសាសនាក៏លាយឡំជាមួយគ្នានោះ ផងដែរ។ ដូចជានៅក្នុងឆ្នាំ១៨៥៥ ព្រះបាទនរោត្តមបាននិមិន្តព្រះសង្ឃធម្មយុត្តិកនិកាយពីប្រទេសសៀម ចូលមកក្នុងស្រុកខ្មែរ ដើម្បីបង្កើតនិកាយនេះនៅក្នុងស្រុកខ្មែរផងដែរ។ សម្តេចប៉ានទ្រង់ជាព្រះសង្ឃខ្មែរក៏ប៉ុន្តែទ្រង់បានទៅសិក្សាប្រទេស សៀម ហើយត្រូវបានតែងតាំងជាព្រះសង្ឃធម្មយុត្តិដំបូងគេបង្អស់នៅក្នុង ប្រទេសកម្ពុជា គង់នៅក្នុងវត្តបទុមវត្តីក្រុងភ្នំពេញ។ ហើយប្រពៃណីនេះបានបន្តជាប់គ្រប់រាជការព្រះមហាក្សត្រខ្មែររហូតដល់ សព្វថ្ងៃ។ក្នុងសម័យអាណានិគមនេះ ក៏មិនខុសពីសម័យកណ្តាលប៉ុន្មានដែរ ព្រះពុទ្ធ សាសនាបានដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់នៅក្នុងសង្គមខ្មែរ ទាំងវិស័យសង្គមកិច្ច សុខាភិបាល អប់រំ យុត្តិធម៌ និងជាឃ្លាំងអភិរក្សអក្សរសាស្ត្រជាតិខ្មែរ ព្រមទាំងវប្បធម៌ប្រពៃណីរបស់ខ្មែរយើងផងដែរ។ ក្រោមការជិះជាន់របស់បារាំងមកលើប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ និងពុទ្ធសាសនា បានធ្វើឱ្យព្រះសង្ឃខ្មែរងើបឡើងតស៊ូបះបោរប្រឆាំងជាមួយបារាំង ប៉ុន្តែត្រូវបរាជ័យយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរ រហូតដល់មានការចាប់ខ្លួនធ្វើទោសទណ្ឌទៀតផង។ តែទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយក៏ពុទ្ធសាសនានៅតែពង្រឹងខ្លួនជានិច្ចពុំមាន ការចុះញ៉មជាមួយពួកបារាំងនោះឡើយដែលនៅឆ្នាំ១៩១៤គេឃើញ មានការសាងសង់សាលាភាសាបាលីជាន់ខ្ពស់មួយនៅភ្នំពេញនិងក្រោយមកកែប្រែ ទៅជាមហាវិទ្យាល័យ ។ ការសិក្សាអប់រំចំពោះព្រះសង្ឃមិនត្រឹមតែចំណេះដឹងខាងភាសាបាលីប៉ុណ្ណោះ ទេ ក៏ប៉ុន្តែមូលដ្ឋានគ្រឹះនៃចំណេះដឹងទូទៅតាមបែបទំនើបក៏ត្រូវយកមក សិក្សារៀនសូត្រនៅឯសាលា

[4] ត្រឹង ងា ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ភាគ១ភាគ២ បោះពុម្ពឆ្នាំ ១៩៧៣ ទំព័រទី១១៤

រៀនផងដែរ។ សាលា បាលីជាន់ទាបត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៣៣ដើម្បីផ្តល់លទ្ធភាព ឱ្យព្រះសង្ឃដែលទើបបួសថ្មីអាចសិក្សាពីភាសាបាលីនេះពីកម្រិតដំបូង បាន។

ពុទ្ធសាសនាសម័យខ្មែរក្រហម កំឡុងឆ្នាំ១៩៧៥នៅពេលដែលពួកខ្មែរក្រហមបានដណ្តើមកាន់កាប់ទីក្រុងភ្នំពេញជាស្ថាពរ ពួកគេបានបំបាត់ ចោលទាំងអស់នូវជំនឿសាសនាផ្សេងៗ មិនឱ្យមានការគោរពប្រតិបត្តិអ្វីទាំងអស់ សូម្បីតែព្រះសង្ឃជាទីសក្ការៈត្រូវបានពួកនោះចាប់ផ្សឹកទាំងអស់។ ទីអារាមបានក្លាយទៅជាឃ្លាំងផ្ទុកនូវសម្ភារ សព្វាវុធ និងជាឃ្លាំងស្រូវ ឬត្រូវបំផ្លាញ ចោល។ តាមការប៉ាន់ស្មាននៅមុនរបបខ្មែរក្រហមព្រះសង្ឃខ្មែរមានចំនួនសរុប ចន្លោះពី ៦៥០០០អង្គ ទៅ៨០០០០ អង្គ។ ប៉ុន្តែក្រោយពេលដែលខ្មែរក្រហមបានត្រូវបានកម្ចាត់ នៅកំឡុងឆ្នាំ១៩៨០ព្រះសង្ឃត្រូវបានគេប្រមូលផ្តុំឡើងវិញសល់មិន ដល់៣០០០អង្គផង។

ពុទ្ធសាសនាសម័យក្រោយរបបប៉ុលពតក្រោយជ័យជំនះលើកងទ័ពខ្មែរក្រហមនៅឆ្នាំ១៩៧៩ ជំនឿសាសនាត្រូវបានបើកចំហឡើងវិញសម្រាប់ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ។ ព្រះពុទ្ធសាសនា ក៏ត្រូវបានលើកតម្កើងសារជាថ្មីផងដែរ ដោយរដ្ឋាភិបាលបាននិមន្តព្រះសង្ឃខ្មែរ ដែលបានភៀសខ្លួនទៅប្រទេសវៀតណាមកាលពីកំឡុងសម័យខ្មែរក្រហមនោះ ចូលមកក្នុងប្រទេសកម្ពុជាវិញដើម្បីដឹកនាំព្រះពុទ្ធសាសនាឡើងវិញ។ នៅឆ្នាំ១៩៨១ព្រះសង្ឃខ្មែរមួយអង្គត្រូវបានតែងតាំងជាព្រះសង្ឃទី១នៃ កម្ពុជាគណៈមហានិកាយ ទ្រង់ព្រះនាមទេពវង្ស។ បច្ចុប្បន្ននេះព្រះពុទ្ធសាសនាបានដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការដឹកនាំ ប្រទេស ពុទ្ធសាសនាបានក្លាយជាអ្នកអប់រំដល់ពលរដ្ឋខ្មែរទូទៅពុទ្ធសាសនាក៏បានជួយសង្គមខ្មែរក្នុងវិស័យផ្សេងៗផងដែរ។ ព្រះសង្ឃមានរាប់សែនអង្គនៅទូទាំងប្រទេស ដែលទន្ទឹមនឹងនោះវត្តអារាមក៏ត្រូវបានកសាងឡើងជាបន្តបន្ទាប់ពាសពេញ ប្រទេសផងដែរ។ នៅឆ្នាំ១៩៩១ក្រោយពីធ្វើមាតុភូមិនិវត្តន៍ចូលកម្ពុជាវិញព្រះបាទ**នរោត្តម សីហនុ**បានរៀបចំឡើងវិញនូវរចនាសម្ព័ន្ធដឹកនាំពុទ្ធសាសនាដោយមានទាំង ធម្មយុត្តិកនិកាយ និងមហានិកាយ។ទន្ទឹមនឹងការចាត់ទុកព្រះ ពុទ្ធសាសនាជាសាសនារបស់រដ្ឋ ស្របតាមរដ្ឋធម្មនុញ្ញរបស់កម្ពុជានៅឆ្នាំ ១៩៩១ ការប្រកាន់ជំនឿសាសនាដទៃទៀតក៏ត្រូវបានគាំទ្រពីរដ្ឋាភិបាលផងដែរ។

ក្រោមកិច្ចដឹកនាំនៃបិតាសន្តិភាពសម្តេច តេជោ **ហ៊ុន សែន** នៃនយោបាយ**ឈ្នះ ឈ្នះ** បាបបង្រួបបង្រួមជាតិឲ្យមានពន្លឺសន្តិភាពពេញលេញ ប្រជាជនមានជំនឿ និងគោរពប្រណិតបត្តន៍សាសនារបស់ខ្លួនដោយស្មើរភាពនិងភាតរភាព ដែលវត្តអារាមត្រូវបានកសាងជាបន្តបន្ទាប់ ក្រោមកិច្ចឧបត្ថម្ភដ៏ជ្រះថ្លារបស់ថ្នាក់ដឹកនាំរាជរដ្ឋាភិបាល ព្រមទាំងសប្បុរសជននានាទាំងក្នុង និងក្រៅប្រទេស នាំឲ្យព្រះពុទ្ធសាសនានៅជាម្លប់ ក្នុងការអប់រំទូន្មាន ជាពិសេសផ្នែកសីលធម៌ និង ចរិយាធម៌ ក្នុងសង្គម ។

១.៤. គោលទស្សនៈសំខាន់ៗនៃព្រះពុទ្ធសាសនា

ក. ទស្សនៈកម្មផល

ទស្សនៈកម្មផលរបស់ព្រះពុទ្ធបរមគ្រូនៃយើង មានទំនាក់ទំនងទៅនឹងការវិលកើត ស្លាប់នៃសត្វ លោក ។ នៅក្នុងព្រាហ្មណ៍លទ្ធិ ភាវៈកើតឡើងដោយមានអាទិទេពជាអ្នកបង្កើត ។ ចំណែកក្នុងពុទ្ធលទ្ធិ ភាវៈកើតឡើងដោយខ្លួនឯងតាមច្បាប់ធម្មជាតិ ។ មនុស្ស ឬសត្វធាតុដែលកើត ឬស្លាប់គឺដោយសារខន្ធទាំង ៥ (រូបក្ខន្ធ-វេទនាក្ខន-សញ្ញាក្ខន្ធ-សង្ខារក្ខន្ធ-វិញ្ញាណក្ខន្ធ) បានជួបប៉ះទង្គិចគ្នាផ្តុំផ្សំគ្នាហើយកើតឡើង ។ ភាវៈដែលមានកំណើត ហើយបែបនេះរមែងមានការ ប្រែប្រួលជំ ជាត់ ហើយទ្រុឌទ្រោមរួចរលត់ខន្ធទាំង ៥ ទៅវិញ (ស្លាប់) រួចហើយទើបមានការប៉ះទង្គិចផ្តុំផ្សំគ្នាឡើងវិញជាថ្មីទៀត(ជីវិតថ្មី) យ៉ាងនេះរៀងដរាបទៅ ។

ក្នុងទស្សនៈនេះគេចាត់ទុកការស្លាប់ជាខណៈមួយ ដែលខន្ធទាំងប្រាំត្រូវរលាយ ហើយចាត់ទុកការកើតជាខណៈមួយដែលខន្ធទាំង ៥ ផ្គុំផ្សំជាថ្មីឡើងវិញ ។ ខន្ធទាំង ៥ នៃមនុស្សសត្វត្រូវរលាយរលត់ ទៅវិញនៅពេលស្លាប់ក៏ពិតមែនហើយប៉ុន្តែនៅ សល់ថាមពល ឬចំហាយនៃខន្ធ ដែលបានប៉ះទង្គិចនូវធាតុឯទៀតៗ បណ្តាលឲ្យកើតមានជារូបមួយឡើងទៀត ។ ថាមពលឬចំហាយ នៃជីវិតចាស់នេះមានឈ្មោះថា "កម្មផល" នេះឯង ។ ដូចនេះជីវិតចាស់មានទំនាក់ទំនងជាមួយជីវិតថ្មី ។ ជីវិតចាស់ និងជីវិតថ្មីដូចគ្នាផងប្លែកគ្នាផង ។ ដូចគ្នាត្រង់ជីវិតថ្មីទទួលចំហាយកម្មផលពីជីវិតចាស់ ប៉ុន្តែពុំដូច ឬ ប្លែកគ្នាត្រង់ជីវិតថ្មីមានការកសាងការអប់រំថ្មីៗទៀត ។

ទស្សនៈពុទ្ធនិយមបានពន្យល់ឃើញថា សត្វលោកទាំងឡាយរមែងវិលកើតវិលស្លាប់មិនចេះអស់មិនចេះហើយក្នុងសំសារៈ ។ កាលបើកើតឡើងហើយរមែងមានចាស់ឈឺ ស្លាប់ ហើយនៅ ពេលចាស់រមែងជួបប្រទះ នឹងទុក្ខសោកពេគាព្យាធិ និងសេចក្តីលំបាកវេទនាផ្សេងៗមិន អាចជៀសផុត។ ឯការដែលនាំឲ្យផុតចាកជរា ឈឺ ស្លាប់និងទុក្ខសោកផ្សេងៗបានគឺមិន ចាប់កំណើត តទៅទៀត ព្រះពុទ្ធសាសនាឲ្យឈ្មោះថា "និព្វាន" ។

ពាក្យថាកម្ម មានន័យថា អំពើ ការងារ កិច្ចការឬ ទង្វើ ដែលមនុស្សម្នាក់ៗបានប្រព្រឹត្តិដោយកាយក្តី-ចិត្តក្តី ។ កម្មដែលសំខាន់ចែកចេញជាបីយ៉ាង :

– កុសលកម្ម : គឺអំពើជាកុសល(អំពើល្អ)
– អកុសលកម្ម : គឺអំពើជាអកុសល(អំពើអាក្រក់)
– អព្យាកតកម្ម : គឺអំពើជាអព្យាក្រឹត (មិនល្អមិនអាក្រក់) [5]។

ឯពាក្យថាផល គឺផ្លែផ្កាដែលលេចចេញអំពីកម្ម ។ បើកម្មល្អ ផលល្អ បើកម្មអាក្រក់ ផលអាក្រក់ ។ មនុស្សជាអ្នកកសាងកម្មខ្លួនឯង ហើយត្រូវទទួលយកផលនៃកម្មនេះខ្លួនឯងដែរ ។ ដូចនេះតាមទស្សនៈពុទ្ធនិយម មនុស្សដែលមានលក្ខណៈល្អ អាក្រក់ ល្ងង់ ឆ្លាត មាន ក្រ ស ខ្មៅ ។ល។ គឺមកពីការកសាង ឬអំពើរបស់មនុស្សម្នាក់ៗនេះឯង ។ម្យ៉ាងទៀតអំពើល្អ និងអំពើអាក្រក់ពុំលុប លាងឬសងគ្នាបានទេ។អំពើល្អរមែងផលិតផលល្អ អំពើអាក្រក់រមែងផលិតផលអាក្រក់។ ប្រសិន បើអំពើនោះល្អផងអាក្រក់ផង លទ្ធផលក៏ល្អផងអាក្រក់ផងដែរ ។ ឯផលកម្មមិនសាបសូន្យទេគ្រាន់តែទទួលយូរឬឆាប់ប៉ុណ្ណោះ កម្មខ្លះផ្តល់ផលភ្លាមៗ ក្នុងបច្ចុប្បន្នជាតិ កម្មខ្លះផ្តល់ផលក្នុងជាតិខាងមុខ កម្មខ្លះទៀតផ្តល់ផលក្នុងជាតិជាលំដាប់តៗទៅទៀត ។

ក្នុងន័យនេះ យើងគ្រប់គ្នាត្រូវប្រកាន់ភ្ជាប់នូវកុសលកម្ម និងវៀរចាកនូវអកុសលកម្មនានា ស្របនឹងពុទ្ធភាសិតចែងថា " ***អ្នកណាសាបព្រួសពូជបែបណា អ្នកនោះនឹងបានផលបែបនោះ*** " ឬ " ***សាងបុណ្យបានបុណ្យ សាងបាបបានបាប*** " ។ ដូច្នេះការសាងអំពើកុលល ឬកុសលបទ១០ជាកិច្ចត្រូវបំពេញ និងវៀរចាកនូវអកុសលបទ១០ ។

ខ. លក្ខណៈនៃសភាវៈ (ត្រៃលក្ខណ៍)

លក្ខណៈសកលបីយ៉ាងនៃជីវិតគឺ

- អនិច្ចំ ៖ ភាវៈទាំងអស់សុទ្ធតែមិនទៀងទាត់ ក្នុងការកើតស្លាប់ចម្រើនវិនាស មិនទៀតទាត់ ។
- ទុក្ខំ ៖ ភាវៈទាំងអស់ឲ្យតែមាននាម និងរូប សុទ្ធតែមានទុក្ខដូចគ្នា ។
- អនត្តា ៖ ភាវៈទាំងអស់សុទ្ធតែមិនមែនជារបស់ខ្លួន ។

សរុបមក ភាវៈទាំងពួងក្នុងធម្មជាតិត្រូវតែមានការប្រែប្រួលដោយភ្ជាប់ហេតុនិងផល ។

[5] គេហទំព័រ ហ្វេសប៊ុក ព្រះភិក្ខុ Ean Phearort

គ. បញ្ញាសុខៈ

ដើម្បីបានសុខគឺលះបង់តណ្ហា និង កំចាត់អវិជ្ជា មិនមែនប្រមាថ ធ្វេសប្រហែស តម្កល់ចិត្តក្នុងសីល សមាធិ បញ្ញា និងលះបង់អត្តៈ (កុំប្រកាន់ថាខ្លួន ជារបស់ខ្លួន)

ឃ.សម្បត្តិ៣ប្រការ

- សម្បត្តិមនុស្ស ឬ មនុស្សសម្បត្តិ គឺសម្បត្តិដែលើប្រសើរជាងសត្វតិរច្ឆាន ។
- សម្បត្តិសួគ៌ ឬ សគ្គសម្បត្តិ គឺសម្បត្តិដែលកើតឡើងដោយចំណងនិស្ស័យនៃបុញ្ញកម្ម ។
- សម្បត្តិនិព្វាន ឬ និព្វានសម្បត្តិ គឺសម្បត្តិខ្ពស់បំផុតឥតមានភ័យណាមួយក្នុងលោកចូលមកបៀតបៀនបានឡើយ ។

ង. ចតុអរិយសច្ចៈ

- ទុក្ខអរិយសច្ចៈ ៖ទុកដែលកើតសភាពពិតមាន ជាតិទុក្ខ គឺទុក្ខព្រោះមានកំណើត ។ ជរាទុក្ខ គឺទុក្ខព្រោះវ័យចាស់ ។ ព្យាធិទុក្ខ គឺទុក្ខព្រោះមានជំងឺ ឈឺ ។ មរណទុក្ខ គឺទុក្ខព្រោះស្លាប់ ។
- សមុទយអរិយសច្ចៈ ៖ ហេតុដែលនាំឲ្យកើតទុក្ខព្រោះតែអវិជ្ជា និង តណ្ហា ។ អវិជ្ជាគឺមកពីមិនដឹងមិនយល់ហេតុនៃទុក្ខ ។ តណ្ហាគឺចំណង់ចង់បាននូវអ្វីៗគ្រប់យ៉ាងមានកាមតណ្ហា ចំណងជាដើម ។
- និរោធអរិយសច្ចៈ ៖ សភាពពិតក្នុងការរំលត់ទុក្ខ ដោយបំបាត់អវិជ្ជាជាប្រភពដើមនៃទុក្ខ ។
- មគ្គអរិយសច្ចៈ ៖ វិធីរំលត់ទុក្ខប្រកបដោយមគ្គ (ត្រូវ) មាន៨ យ៉ាងគឺហៅថា ***អដ្ឋង្គិកមគ្គ*** ៖

១. សម្មាទិដ្ឋិ = ការមានទស្សនៈត្រូវ
២. សម្មាសង្កប្បៈ = ការគិតត្រូវ
៣. សម្មាវាចា = ការនិយាយត្រូវ
៤. សម្មាកម្មន្តៈ = ការធ្វើអំពើត្រូវ
៥. សម្មាអាជីវៈ = ការចិញ្ចឹមជីវិតត្រូវ
៦. សម្មាវាយាម = ការព្យាយាមត្រូវ
៧. សម្មាសតិ = ការមានសតិត្រូវ
៨. សម្មាសមាធិ = ការធ្វើ ឬការតាំងចិត្តត្រូវ

ដែលយើងអាចសង្រួមមកបានជា ***សីល សមាធិ និង បញ្ញា*** [6]។

២.តួនាទីព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងការអប់រំផ្នែកសីលធម៌

លីលធម៌ជាសម្បទាមួយយ៉ាងសម្រាប់មនុស្សគ្រប់រូប ដែលជាផលតបស្នងប្រកបដោយតម្លៃ សេចក្តីថ្លៃថ្នូរ កិត្តិយស កេរ្តិ៍ឈ្មោះក្រអូបសុះសាយ ក៏ព្រោះតែមនុស្សគ្រប់រូបមានសីលធម៌ជាគោលលសម្រាប់ប្រណិបត្តន៍ក្នុងដំណើរជីវិតរបស់ខ្លួន ។ ក្រៅពីចំណេះ ជំនាញ សីលធម៌ជាសូចនាករមួយយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការលើកស្ទួយនូវតម្លៃមូលដ្ឋានរបស់មនុស្ស ។ ពុទ្ធសាសនា ជាផ្នែកមួយយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការជម្រុញ និង ជាថ្នាលបណ្តុះបណ្តាលសីលធម៌សង្គម

[6] ក្រសួងអប់រំយុវជន និងកីឡា **អក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ថ្នាក់ទី១២** បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០១៣ ទំព័រទី ៨៦

សម្រាប់ប្រជាជនកម្ពុជាតាំងពីបុរាណកាលមក ដែលយើងមិនអាចមើលរំលងនូវតម្លៃនៃសាសនាព្រះពុទ្ធ ក្នុងការអប់រំផ្នែកសីលធម៌នេះជាចាំបាច់ ។ ស្របពេលបច្ចុប្បន្ននេះ ទាំងរដ្ឋាភិបាលក្តី សង្គមស៊ីវិលក្តី មហាជនក្តី បានយកចិត្តទុកដាក់ជាសំខាន់លើការអប់រំសីលធម៌ ហើយក្នុងនោះ សាសនាព្រះពុទ្ធជាកតាលីករយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការបណ្តុះបណ្តាល អប់រំ និងលើកស្ទួយសីលធម៌សង្គមឲ្យមានភាពល្អប្រសើរ ។

២.១.និយមន័យសីលធម៌

សីលធម៌ គឺជាសីលដែលជាធម៌របស់សត្វលោក ឬសីលនិងធម៌ កិរិយាមាយាទ សណ្តាប់ធ្នាប់ ដំបូន្មានដែលនាំឲ្យជៀសវាងអំពើអាក្រក់ហើយឲ្យប្រព្រឹត្តតែអំពើល្អ [7]។

សីលធម៌ សំដៅទៅលើវិន័យក្រិត្យក្រម សម្រាប់អប់រំខ្លួន ឲ្យប្រព្រឹត្តកាយ វាចា ចិត្ត វៀរចាកនូវអំពើបាប ឬអំពើអាក្រក់ [8]។

ជារួមមកវិញ សីលធម៌ សម្គាល់នូវទ្រឹស្តី និងពាក្យទូន្មានទាំងឡាយណា ដែលដឹកនាំទៅរកផ្លូវល្អ ចៀវវាងផ្លូវអាក្រក់សម្រាប់ការរស់នៅឲ្យមានសណ្តាប់ធ្នាប់ របៀបរៀបរយល្អសម្រាប់ខ្លួនឯង គ្រួសារ ការងារ សង្គមជាតិ និងពិភពលោកទាំងមូល ។

ក. សីលធម៌ផ្ទាល់ខ្លួន

- ការដឹងខុស ដឹងត្រូវ ការស្គាល់ល្អ ស្គាល់អាក្រក់ និងទទួលខុសត្រូវចំពោះអំពើរបស់ខ្លួន
- មិនលើកតំកើងខ្លួនក្លាហានក្នុងផ្លូវត្រូវ
- ការតាំងខ្លួនជាម្ចាស់ចិត្តរបស់ខ្លួន
- ការនិយាយត្រឹមត្រូវ
- វៀរចាកអំពើអបាយមុខ ។ល។

ខ. សីលធម៌ក្នុងគ្រួសារ

- ឪពុកម្តាយចិញ្ចឹមកូនដោយពុំនឹកគិតពីការតបស្នងសងគុណមកវិញទេ
- ឪពុកម្តាយស្រឡាញ់កូនស្មើៗគ្នា
- ឪពុកម្តាយធ្វើឲ្យកូនមានសុខដុមក្នុងគ្រួសារ
- ឪពុកម្តាយអប់រំកូនឲ្យក្លាយជាពលរដ្ឋល្អ
- កូនស្រឡាញ់ ស្តាប់ដំបូន្មានឪពុកម្តាយ
- ផ្គត់ផ្គង់គ្រឿងឧបភោគ បរិភោគដល់លោកទាំងពីរ និងថែរក្សាសុខភាពលោកទាំងពីរ ។

គ. សីលធម៌ក្នុងការងារវិជ្ជាជីវៈ

---

[7] សម្តេចសង្ឃរាជ ជួន ណាត **វចនានុក្រមខ្មែរភាគ១ ភាគ២** បោះពុម្ពឆ្នាំ ១៩៦៧ ទំព័រទី ១៣៦១

[8] បណ្ឌិត ជា វណ្ណី **តម្លៃអប់រំនៃការបណ្តុះធម្មចរិយា** បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០២២ ទំព័រទី ៨

- មានមនសិការការងារ
- ការប្រកបរបរការងារតាមសមត្ថភាព
- ការប្រកបមុខរបរសុចរិត មិនលួចប្លន់ ភូតភរ បោកប្រាស់ កេញចំណេញគេ
- អ្នកមានអំណាចមិនរំលោភអ្នកគ្មានអំណាច
- ការធ្វើការឲ្យស្របនឹងកម្លាំង សមត្ថភាព និង ស្របច្បាប់សង្គម ។ល។

ឃ. សីលធម៌ក្នុងសង្គម

- ការរួបរួមសាមគ្គីគ្នា
- មិនគិតពីប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួន
- ត្រូវចេះគោរពនិងឲ្យតម្លៃអ្នកដទៃ
- ជួយសម្រាលទុក្ខដល់អ្នកជួបការលំបាក
- ការទទួលស្គាល់ទុក្ខលំបាករបស់អ្នកដទៃ
- ការមិនឈ្លានពានអ្នកដទៃ
- គ្មានការរើសអើងវណ្ណៈ និងមិនប្រកាន់ពូជសាសន៍ [9]។ល។

ង. សីលធម៌ក្នុងសកលលោក

ការរួមរស់ជាមួយនឹងប្រទេសលើសកលលោកដោយសន្តិភាព ។ ក្នុងន័យនេះបើមនុស្សម្នាក់ៗ ឬសង្គមនីមួយៗមិនបំពានគ្នា យកប្រៀបលើគ្នា យកឈ្នះយកចាញ់គ្នា កេងចំណេញពីគ្នា នោះសន្តិភាព និង សុភមង្គលនឹងកើតមានជាក់ជាពុំខាន [10] ។

- ការរាប់អានគ្នាដោយមិនរើសអើង ឬប្រកាន់ពូជសាសន៍ សាសនា សញ្ជាតិ ពណ៌សម្បុរ....
- រួបរួមសហការគ្នាក្នុងទិសដៅពង្រឹងវប្បធម៌ សន្តិភាព
- ដោះស្រាយបញ្ហាដោយសន្តិវិធីមិនប្រើអំពើហិង្សា
- សាមគ្គីភាព និង អន្តរជាតិ (ក្នុងប្រទេស ក្នុងតំបន់ និងពិភពលោក) [11] ។

២.២. សីលធម៌ក្នុងមង្គលធម៌ទាំង៣៨ប្រការ របស់ព្រះពុទ្ធសាសនា

១.កិរិយាមិនសេពគប់នូវបុគ្គលពាលទាំងឡាយ (អសេវនា ចពាលានំ)

២.កិរិយាសេពគប់នូវបុគ្គលជាបណ្ឌិតទាំងឡាយ (បណ្ឌិតានញ្ច សេវនា)

៣.កិរិយាបូជាដល់បុគ្គលដែលគួរបូជា (បូជា ចបូជនីយានំ)

៤.កិរិយារស់នៅក្នុងប្រទេសដ៏សមគួរ (បដិរូបទេសវាសោច)

៥.ភាវៈនៃអ្នកបានធ្វើបុណ្យទុកហើយក្នុងកាលមុន (បុព្វេ កតបុញ្ញតា)

---

[9] ក្រសួងអប់រំ យុវជននិងកីឡា **សិក្សាសង្គមថ្នាក់ទី១០** បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០១០ ទំព័រទី ២១៣

[10] បណ្ឌិត ជា វណ្ណី **តម្លៃអប់រំនៃការបណ្តុះធម្មចរិយា** បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០២២ ទំព័រទី ១១

[11] ក្រុមនិស្សិតទី៦ (Rule) បង្រៀនដោយ គង់ ភូមីកា **សីលធម៌នៅក្នុងសង្គមខ្មែរ** បោះពុម្ពឆ្នាំ....ទំព័រទី១០

៦.កិរិយាតម្កល់ខ្លួនទុកដោយប្រពៃ (អត្តសម្មាបណីធិ ច)
៧.ភាវៈជាបុគ្គលបានស្តាប់បានរៀនសូត្រចេះដឹងច្រើន (ពាហុសច្ចុ)
៨.សេចក្តីឆ្លៀវឆ្លាតប៉ិនប្រសប់ក្នុងសិល្បៈទាំងពួង (សិប្បៈ)
៩.វិន័យដែលបុគ្គលបានសិក្សាហើយដោយប្រពៃ (វិនយោ ចសុសិក្ខិតោ)
១០.វាចាដែលបុគ្គលពោលដោយប្រពៃ (សុភាសិតា ច យា វាចា)
១១.កិរិយាបម្រើ ឬ ទំនុកបម្រុងមាតា (មាតាបិតុ ឧបដ្ឋានំ)
១២.កិរិយាបម្រើ ឬ ទំនុកបម្រុងបិតា (មាតាបិតុ ឧបដ្ឋានំ)
១៣.កិរិយាសង្គ្រោះបុត្រ និងភរិយា (បុត្តទារស្សសង្គហោ)
១៤.ការងារទាំងឡាយដែលមិនច្របូកច្របល់ (អនាកុលា ចកម្មន្តា)
១៥.កិរិយាបរិច្ចាគទាន (ទានំ)
១៦.កិរិយាប្រព្រឹត្តធម៌ដ៏ប្រសើរ (ធម្មចរិយា)
១៧.កិរិយាសង្គ្រោះញាតិទាំងឡាយ (ញាតកានញ្ច សង្គហោ)
១៨.កិរិយាប្រកបការងារទាំងឡាយដែលមិនមានទោស (អនវជ្ជានិ កម្មានិ)
១៩.កិរិយាមិនត្រេកអរក្នុងបាបនិងកិរិយាវៀរចាកបាប (អារតី វិរតីបាបា)
២០.សេចក្តីសង្រួមចាកកិរិយាផឹកនូវទឹកស្រវឹង (មជ្ជបានា ច សញ្ញាមោ)
២១.ការមិនប្រមាទក្នុងធម៌ទាំងឡាយ (អប្បមាទោ ចធម្មេសុ)
២២.កិរិយាគោរពចំពោះបុគ្គលដែលគួរគោរព (គារវោ ច)
២៣.កិរិយាប្រព្រឹត្តបន្ទាបខ្លួន(និវាតោ ច)
២៤.សេចក្តីសណ្តោសត្រេកអរចំពោះរបស់ដែលមាន (សន្តុដ្ឋី ច)
២៥.ភាពជាអ្នកដឹងឧបការគុណដែលអ្នកដទៃធ្វើហើយដល់ខ្លួន (កតញ្ញូតា)
២៦.កិរិយាស្តាប់នូវធម៌តាមកាល (កាលេន ធម្មស្សវនំ)
២៧.សេចក្តីអត់ធ្មត់ (ខន្តិ ច)
២៨.ភាវៈនៃបុគ្គលដែលទូន្មានប្រៀនប្រដៅបានដោយងាយ (សោវចស្សតា)
២៩.កិរិយាបានឃើញ បានជួបនូវសាមណៈទាំងឡាយដែលមានឥន្ទ្រីយ៍ស្ងប់រំងាប់ហើយ(សមណានញ្ច ទស្សនំ)
៣០.កិរិយាសន្ទនាសាកសួរនូវធម៌តាមកាល (កាលេនធម្មសាកច្ឆា)
៣១.សេចក្តីព្យាយាមដុតនូវបាបធម៌ (តបោ ច)
៣២.កិរិយាប្រព្រឹត្តនូវធម៌ដ៏ប្រសើរ (ព្រហ្មចរិយញ្ច)
៣៣.កិរិយាឃើញនូវអរិយសច្ចធម៌ទាំងឡាយ(បរិយសច្ចាន ទស្សនំ)
៣៤.កិរិយាធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់នូវព្រះនិព្វានដោយបញ្ញាដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ (និព្វានសច្ឆិរិយា ច)
៣៥.ចិត្តនៃបុគ្គលដែលមិនញាប់ញ័រដោយលោកធម៌ (ផុដ្ឋស្ស លោកធម្មេហិចិត្តំយស្ស ន កម្បតិ)
៣៦.ចិត្តនៃបុគ្គលមិនសោយសោកចំពោះអារម្មណ៍ (អសោកំ)

៣៧.ចិត្តដ៏បរិសុទ្ធ ស្អាតចាកកិលេស (វីរជំ)

៣៨.ចិត្តក្សេមក្សាន្ត (ខេមំ)[12] ។

២.៣. ការអប់រំសីលធម៌តាមរយៈព្រះពុទ្ធសាសនា

សម្រាប់ពុទ្ធសាសនិក ត្រូវក្សោលីល ផ្តោតលើបញ្ចសីល ឬ និច្ចសីល មានជាអាទិ៍ ៖

១.បាណាតិបាតា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ៖ ករិយាមិនបៀតបៀន ឬយាយីជិវិតសត្វ
២. អទិន្នាទានា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ៖ កិរិយា មិនកាន់យករបស់ទ្រព្យ អ្នកដ៏ទៃ
៣. កាមេសុ មិច្ឆាចារា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ៖ កិរិយាមិនប្រព្រិត្តខុស នូវសីលធម៌ ក្នុងផ្លូវភេទ
៤. មុសាវាទា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ៖ កិរិយាមិនពោលពាក្យកុហក បោកបញ្ឆោតអ្នកដ៏ទៃ
៥. សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទដ្ឋានា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ៖ មិនសេពនូវទឹកស្រវឹង ឬគ្រឿងដែលធ្វើអោយប្រាជ្ញាថយចុះ។

២.៤. ការប្រណិបត្តន៍នូវកុសលកម្ម១០

ក. កាយសុចរិត៣

១-បាណាតិបាតា វេរមណី ចេតនាជាហេតុវៀរចាកកិរិយាធ្វើសត្វមានជីវិតឲ្យធ្លាក់ចុះកន្លង គឺការសម្លាប់សត្វ។
២-អទិន្នាទានា វេរមណី ចេតនាជាហេតុវៀរចាកកិរិយាកាន់យកនូវរបស់ដែលគេមិនបានឲ្យដោយកាយ ឬដោយវាចា។
៣-កាមេសុមិច្ឆាចារា វេរមណី ចេតនាជាហេតុវៀរចាកកិរិយាប្រព្រឹត្តខុសក្នុងកាមទាំងឡាយ។

ខ. វចីសុចរិត៤

១-មុសាវាទា វេរមណី ចេតនាជាហេតុវៀរចាកកិរិយាពោលពាក្យកុហក។
២-បិសុណាវាចា វេរមណី ចេតនាជាហេតុវៀរចាកកិរិយាពោលពាក្យញុះញង់ ស៊កសៀតបំបែកបំបាក់អ្នកដទៃ។
៣-ផរុសវាចា វេរមណី ចេតនាជាហេតុវៀរចាកកិរិយាពោលពាក្យអាក្រក់ ទ្រគោះបោះបោកជេរប្រទេចជាដើម។
៤-សម្ផប្បលាបា វេរមណី ចេតនាជាហេតុវៀរចាកកិរិយាពោលពាក្យរោយរាយឥតប្រយោជន៍។

គ.មនោសុចរិត៣

១-អនភិជ្ឈា មិនមានចិត្តសំឡឹងរំពៃចំពោះទ្រព្យរបស់អ្នកដទៃដោយគិតបម្រុងនឹងឲ្យមកជារបស់ខ្លួន។
២-អព្យាបាទ មិនមានចិត្តចងគំនុំគុំគួន គឺប៉ងចង់ឲ្យអ្នកដទៃដល់នូវសេចក្តីវិនាស។
៣-សម្មាទិដ្ឋិ គំនិតយល់ឃើញត្រូវ ហើយប្រកាន់ថាពិតជាត្រឹមត្រូវមែន [13]។

២.៥. ការស្គាល់ពីតួនាទីរបស់ខ្លួន

នៅក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា បានណែនាំឲ្យបុគ្គលស្គាល់ពីតួនាទីរបស់ខ្លួន ដើម្បីជាប្រយោជន៍យកទៅប្រតិបត្តិប្រចាំថ្ងៃ ។ ចំពោះការស្គាល់តួនាទីនេះទៀតសោត ទោះជាយើងជាអ្នកណា ឬនៅទីណាក៏ដោយ គឺសុទ្ធតែមានការបែងចែកតួនាទី សម្រាប់បុគ្គលគ្រប់រូបប្រកាន់ភ្ជាប់ក្នុងជីវភាពរស់នៅផងដែរ ។ ប្រសិនណាយើងមិនស្គាល់និងបានបែងចែក

[12] https://km.wikipedia.org/wiki/
[13] https://khmerbuddhism.wordpress.com/2012/01/20/

តួនាទីរបស់ខ្លួនឲ្យបានច្បាស់លាស់នោះទេ វារមែងតែងតែមានការពិបាកនៅក្នុងការចាត់ចែងធ្វើការងារទូទៅជាប្រចាំ ហើយបើយើងបានយល់ដឹងនូវតួនាទីទាំងនោះ នោះវារមែងតែងតែនាំមកនូវភាពថ្កុំថ្កើងរុងរោចន៍ ។

ក. តួនាទីមាតាបិតា

ទី១៖ មាតាបិតាគប្បីហាមកូនឲ្យវៀរអំពើបាប ។
ទី២៖ ញ៉ាំងកូនឲ្យតម្កល់នៅក្នុងកុសលធម៌ ។
ទី៣៖ គប្បីអប់រំកូនឲ្យពេញចិត្តក្នុងការសិក្សារៀនសូត្រ ។
ទី៤៖ រៀបចំគូស្រករទៅតាមប្រពៃណី ។
ទី៥៖ ចែកទ្រព្យសម្បត្តិឲ្យជាដើមទុន ។

ខ. តួនាទីបុត្រធីតា

ទី១៖ ត្រូវចិញ្ចឹមបីបាច់ថែរក្សាមាតាបិតា ។

ទី២៖ ជួយធ្វើការដែលមាតាបិតាត្រូវការ។
ទី៣៖ រក្សាកេរ្តិ៍ឈ្មោះលើកតម្កើងពូជពង្សវង្សត្រកូល។
ទី៤៖ បម្រើមាតាបិតាដោយសុចរិតអោនលំទោន ។
ទី៥៖ បុត្រធីតាគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញត្រូវធ្វើបុណ្យឧទ្ទិសទក្ខិណាទានដល់មាបុតាបិតា។

គ. តួនាទីស្វាមី

ទី១៖ ប្រដៅសព្វសារពើ ពោលពាក្យពិរោះសរសើរ ដោយលក្ខណៈប្រព្រឹត្តជាប្រយោជន៍ដល់ភរិយា ។
ទី២៖ មិនមើលងាយជេរវាយភរិយាដូចទាសាទាសីកម្មករឡើយ។
ទី៣៖ មិនប្រព្រឹត្តកន្លងភរិយា មិនត្រូវប្រព្រឹត្តគំនិតក្បត់ ព្រំដែនជាប្តី ។
ទី៤៖ ប្រគល់នូវរបស់របរទាំងពួង ឲ្យមានឥស្សរភាពដល់ភរិយា ប្រគល់អំណាចឲ្យជាធំ ជាស្ត្រីមេផ្ទះ ជាស្ត្រី។
ទី៥៖ ស្វាមីគប្បីរៀបចំឲ្យមានអលង្ការដល់ភរិយា។

ឃ.តួនាទីភរិយា

ទី១៖ ចាត់ចែងការងារផ្ទះដោយផ្ចិតផ្ចង់ ។
ទី២៖ សង្គ្រោះញាតិខាងស្វាមី នឹងខាងខ្លួនឯងដោយប្រពៃ ។
ទី៣៖ គប្បីថែទាំទ្រព្យសម្បត្តិដែលប្តីរកបានមិនឲ្យវិនាសខូចខាតបាត់បង់ដោយការមិនគួរ ។
ទី៤៖ មិនប្រព្រឹត្តកន្លងចិត្តប្តី គឺមិនត្រូវយកកំពូលស្នេហាទៅប្រគល់ឲ្យបុរសដទៃក្រៅពីស្វាមីខ្លួនឡើយ ។
ទី៥៖ ភរិយាគប្បីឈ្លាសវៃក្នុងការងារទាំងឡាយរបស់ស្ត្រី មិនត្រូវខ្ជិលច្រអូស ។

ង. តួនាទីគ្រូបាចារ្យ

ទី១៖ ដឹកនាំសិស្សឲ្យល្អដោយសុទ្ធចិត្ត ។
ទី២៖ បង្ហាត់បង្រៀនសិស្សដោយល្អ ញ៉ាំងសិស្សឲ្យរៀនល្អ ។
ទី៣៖ គ្រូអាចារ្យគប្បីបង្ហាត់សិល្បៈវិទ្យាឲ្យអស់ចំណេះ ។
ទី៤៖ លើកតម្កើងសិស្សក្នុងទីប្រជុំ ។
ទី៥៖ ធ្វើសេចក្តីការពារសិស្សគ្រប់ទិសទាំងឡាយ ។

ខ. តួនាទីសិស្ស

ទី១៖ ក្រោកឈរទទួលក្នុងវេលាដែលគ្រូបាអាចារ្យដើរមក

ទី២៖ គាល់បម្រើគ្រូអាចារ្យដោយចិត្តស្មោះស ។

ទី៣៖ ជឿស្តាប់ឪវាទលោកទូន្មានប្រៀនប្រដៅដោយល្អចំពោះបញ្ហាណាមួយ យើងគួរគូសចំណាំក្នុងចិត្ត ហើយត្រូវត្រិះរិះមើលផងបើឃើញថាត្រូវល្អប្រញាប់ប្រតិបត្តិធ្វើតាម។

ទី៤៖ ប្រណិប័តន៍ដោយធ្វើការងារជួយគ្រូអាចារ្យ។

ទី៥៖ សិស្សគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញត្រូវរៀនសិល្បវិជ្ជាអំពីលោកគ្រូអាចារ្យដោយសេចក្តីគោរព។

ច.តួនាទីចៅហ្វាយនាយ

ទី១៖ ចាត់ចែងការងារឲ្យធ្វើតាមសមគួរដល់កម្លាំង,

ទី២៖ ឲ្យភោជនាហារ និងថ្លៃឈ្នួល និងរង្វាន់ដោយត្រឹមត្រូវដល់អ្នកបម្រើ ។

ទី៣៖ ព្យាបាលក្នុងវេលាមានជម្ងឺ

ទី៤៖ ចែកភោជនាហារដែលមានឱជារសប្លែកៗឲ្យបរិភោគ ភោជនាហារគាប់ប្រសើរប្លែកៗ

ទី៥៖ បើកឲ្យសប្បាយក្នុងការគួរ

ឆ.តួនាទីអ្នកបម្រើការងារ

ទី១៖ ក្រោកឡើងធ្វើការមុនចៅហ្វាយនាយ។

ទី២៖ លែងធ្វើការងារក្រោយចៅហ្វាយនាយ ។

ទី៣៖ កាន់យកតែរបស់ណាដែលចៅហ្វាយនាយឲ្យប៉ុណ្ណោះ។

ទី៤៖ ធ្វើការងារដោយយកចិត្តទុកដាក់ ពោលគឺធ្វើការងារឲ្យបានល្អ

ទី៥៖ នាំកិត្តិគុណចៅហ្វាយនាយទៅពោលសរសើរក្នុងទីដទៃ។

ជ.តួនាទីមិត្ត

ទី១៖ ឲ្យដែលអ្វីដែលគួរឲ្យដល់មិត្តសម្លាញ់ ។

ទី២៖ មិត្តល្អគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញគប្បីនិយាយពិរោះ ។

ទី៣៖ មិត្តល្អគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញត្រូវធ្វើប្រយោជន៍ដល់មិត្

ទី៤៖ មិត្តល្អគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញត្រូវសង្គ្រោះមិត្តសម្លាញ់ដោយមិនលើកតម្កើងខ្លួន ។

ទី៥៖ មិត្តល្អគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញមិននិយាយបោកបញ្ឆោត [14]។

៣.តួនាទីព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងការអប់រំនៃចរិយាធម៌

៣.១. និយមន័យចរិយាធម៌

ចរិយា មានន័យថា ការប្រព្រឹត្ត សំណាង ព្រេង ព្រេងសំណាង [15]។

[14] https://vansary.blogspot.com/p/blog-page_68.html

[15] សម្តេចសង្ឃរាជ ជួន ណាត **វចនានុក្រមខ្មែរភាគ១ ភាគ២** បោះពុម្ពឆ្នាំ ១៩៦៧ ទំព័រទី ១៨៩

ធម៌ ជាសភាវៈដែលទ្រទ្រង់សត្វលោក គឺបុណ្យ បាប សុចរិត ទុច្ចរិត ។ល។ [16]

ដូច្នេះ ចរិយាធម៌សំដៅទៅដល់ សភាវៈទាំងឡាយណាដែលទ្រទ្រង់សត្វលោកក្នុងការប្រព្រឹត្ត អំពើ កម្ម ជាផលសំណាង ព្រេងសំណាងរបស់មនុស្សគ្រប់រូបដែលបានប្រព្រឹត្ត ។

ចរិយាធម៌ មានន័យថាការប្រព្រឹត្តត្រឹមត្រូវ ខាងផ្លូវកាយ វាចា ចិត្ត ។ ចរិយាធម៌គឺសង្កត់ធ្ងន់ទៅលើគោលធម៌ប្រតិបត្តិហៅថា កល្យាណធម៌ ឬ បញ្ចសីល ជាធម៌ដ៏បរិសុទ្ធគ្រឿងតុបតែងកាយមនុស្សឲ្យមានសម្រស់ផូរផង់ ពន្លឺចែងចាំក្លិនក្រអូបសុសសាយ មានកេរ្តិ៍ឈ្មោះពីរោះរន្ទឺ រស់នៅសុខស្រួលហើយមានប្រាំចំណុចគឺ ៖

- **មេត្តា** ៖ គិតចង់ឲ្យគេបានសុខនិងករុណាចង់ឲ្យគេប្រាសចាកទុក្ខ ។
- **សម្មាអាជីវៈ** ៖ ចិញ្ចឹមជីវិតប្រពៃ ។
- **សទារសន្តោស** ៖ សន្តោសគឺត្រេកអរចំពោះភរិយាខ្លួន ។
- **សច្ចៈ** ៖ ប្រព្រឹត្តខ្លួនជាមនុស្សពិត ត្រង់ ។
- **សតិ** ៖ មានស្មារតីបរិបូណ៌ [17]។

ចរិយាធម៌ ជាការប្រព្រឹត្តនូវធម៌ដ៏ប្រសើរ ដែលជាចន្ទល់ដ៏រឹងមាំ ក្នុងការដឹកនាំដំណើរជីវិតប្រព្រឹត្តក្នុងផ្លូវត្រូវ ផ្លូវសុខក្នុងលោក ទាំងក្នុងបច្ចុប្បន្ន និងអនាគតដោយព្យាយាមរាំងខ្ទប់នូវផ្លូវអាក្រក់និងផ្លូវអបាយមុខទាំងឡាយ [18] ។

៣.២. ការប្រតិបត្តិនូវចរិយាធម៌

ការប្រព្រឹត្តនូវចរិយាធម៌ មាននូវ សុជីវធម៌ ព្រហ្មវិហារធម៌ និង គុណធម៌ ៖

ក. ការលើកកម្ពស់ការអប់រំនូវសុជីវធម៌

សុជីវធម៌មានន័យថាក្រឹត្យក្រម ច្បាប់វិន័យអប់រំដើម្បីឲ្យបុគ្គលមានភាពជាមនុស្សប្រពៃ ។

សុជីវធម៌ គឺការរបៀបរស់នៅត្រឹមត្រូវ មាន ឥរិយាបថ ប្រកបដោយសណ្ដាប់ធ្នាប់ល្អ ដោយចេះប្រមាណគ្រប់អំពើ និង សកម្មភាពទៅតាមកាលៈទេសៈ ចេះធ្វើគារវកិច្ចក្នុងការប្រាស្រ័យទាក់ទងជាមួយមនុស្សគ្រប់ប្រភេទក្នុងសង្គម។គេអាចសង្កេតឃើញថា សុជីវធម៌ ជាផ្នែកមួយនៃសីលវិជ្ជាផង និង សោភ័ណវិជ្ជាផង។ មនុស្សដែលមានសុជីវធម៌ តែងតែចេះបង្ហាញឥរិយាបថ ចរិតមាយាទ និងចរិយាសម្បត្តិល្អ។ ដើម្បីស្វែងយល់ពីចរិតមាយាទមនុស្សម្នាក់ៗ យើងត្រូវសិក្សាចរិយាសាស្ត្រ។ ចរិយាសាស្ត្រ គឺជាគម្ពីរឬក្បួនខ្នាតដែលចែងអំពីផ្នត់គំនិត, ចរិយាសម្បត្តិ, និងចរិតលក្ខណៈរបស់មនុស្ស [19]។

សុជីវធម៌រួមបញ្ចូលនូវការអប់រំផ្សេងៗដូចជា ៖

- ការប្រើប្រាស់ពាក្យពេចន៍ និងការប្រព្រឹត្តកិរិយាឲ្យសមសួនតាមវ័យ តាមឋានៈ តាមទីកន្លែងជាដើម។

---

[16] សម្ដេចសង្ឃរាជ ជួន ណាត **វចនានុក្រមខ្មែរភាគ១ ភាគ២** បោះពុម្ពឆ្នាំ ១៩៦៧ ទំព័រទី ៤៨១

[17] ភិក្ខុ **សំអ៊ាន សារុន**

[18] បណ្ឌិត ជា វណ្ណី **តម្លៃអប់រំនៃការបណ្ដុះធម្មចរិយា** បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០២២ ទំព័រទី ៣

[19] https://thmeythmey.com/?

- ការរៀនទទួលខុសត្រូវចំពោះមុខនាទីរបស់ខ្លួន ។
- ការទទួលស្គាល់ដឹងថាខ្លួនជាផ្នែកមួយនៃសង្គម ។

យ៉ាងណាមិញសុជីវធម៌ត្រូវបានបែកចែកជាច្រើនប្រភេទដូចជា ៖

- សុជីវធម៌សម្រាប់ខ្លួនឯង
- សុជីវធម៌ក្នុងគេហដ្ឋាន
- សុជីវធម៌ក្រៅគេហដ្ឋាន
- សុជីវធម៌ក្នុងអាជីវកម្មការងារ
- សុជីវធម៌ក្នុងភាសា
- សុជីវធម៌ជប់លៀងភោជនីអាហារ
- សុជីវធម៌ពិធីបុណ្យនៅគេហដ្ឋាន[20] ។

ខ.ការលើកកម្ពស់ការអប់រំគុណធម៌

គុណធម៌មានន័យថា ការប្រព្រឹត្តអំពើល្អប្រសើរ ចំពោះអ្នកដទៃដែលជាអំពើនាំមកនូវភាពចម្រុងចម្រើនកាន់តែច្រើន ដែលគេផងរាល់គ្នាគោរព កោតសរសើរ ហើយក៏មានទឹកចិត្តកត្តញ្ញូ ចង់តបស្នងធ្វើនូវអំពើល្អនោះត្រឡប់ទៅវិញបន្ថែមបន្តទៀត ដោយទឹកចិត្តជ្រះថ្លាពីក្នុងចិត្ត ក្នុងបេះដូងរបស់គេ ។ គុណធម៌សំដៅលើអំពើល្អរបស់មនុស្សដែលពលរដ្ឋដទៃទៀតនៅក្នុងសង្គម ដូចជា សង្គមគ្រួសារ សង្គមការងារ សង្គមជាតិ ជាដើម ។

ការប្រព្រឹត្តអំពើជាគុណធម៌មាន ៖

- ការលើកទឹកចិត្តចេះជួយឈឺឆ្អាល យល់សុខទុក្ខគ្នា ជួយហុចដៃផ្តល់គំនិតយិតយោងគ្នា ចេះចែករំលែកគ្នាពេលមានអាសន្នអន្តរក្រ ខ្វះខាត ឬទុក្ខលំបាកនានា ។
- ការមិនឈរមើលបំណាំគ្នា និងចាប់កំហុសគ្នា ទៅវិញទៅមក ។
- ការនិយាយស្តីក្នុងន័យផ្តល់កម្លាំងចិត្ត ពេលពេលមនុស្សបាក់ទឹកចិត្ត ឬ ប្រទះការលំបាកផ្លូវចិត្តដោយប្រការណាមួយ ។
- ការជួយជាស់តឿន បង្រៀន រំលឹក ណែនាំគ្នាឲ្យបានល្អប្រសើរចេះគិតវិជ្ជមាន ហើយរីកចម្រើន ។
- ការចង្អុលបង្ហាញ ឬ ដឹកដៃប្រាប់នូវប្រភពល្អៗ ដល់ពលរដ្ឋ គ្រួសារ ឬ សង្គមជាតិ ឲ្យចេះជួយខ្លួនឯងរៀនស្វែងរកផ្លូវប្រសើរក្នុងជីវិត សម្រាប់ដើរ ដូចជាការសិក្សា ការមានមុខរបរ ឬ មុខជំនាញ សម្រាប់កាត់បន្ថយភាពខ្វះខាត ក្នុងគ្រួសារក៏ដូចជាសង្គមជាតិ ។
- ការមានសេចក្តីសន្តោសមេត្តា និងមានសប្បុរសធម៌ដល់ជនពិការ ទុគតជន កុមារកំព្រា ជនដែលមានជំងឺសតិមិនល្អ ឬចាស់ជរា ឬមនុស្សដែលគ្មានទីពឹងមិនអាចជួយខ្លួនឯងបាន ។

[20] អ្នកស្រី ភី ជៀនឡាយ **កម្រងសុជីវធម៌** បោះពុម្ពឆ្នាំ ១៩៧០

- ការផ្តល់វិជ្ជា ការអប់រំ ការថែទាំ ការរក្សាមនុស្សឲ្យចាកផុតពីការប្រព្រឹត្តអំពើអាក្រក់ជាដើម [21]។

គ. ការលើកកម្ពស់ការអប់រំផ្នែកព្រហ្មវិហារធម៌

ព្រហ្មវិហារធម៌ ជាធម៌របស់ព្រះព្រហ្មដែលក្រាលចិត្តសន្តោសប្រោសប្រណីចំពោះគ្រប់មនុស្សសត្វដោយគ្មានការរើសអើង ។ ព្រហ្មវិហារធម៌ជាធម៌ដ៏ទីនៅរបស់ព្រះព្រហ្ម ជាធម៌ប្រតិបត្តិដើម្បីឲ្យមនុស្សរស់នៅបានសេចក្តីល្អប្រសើរដែលប្រជាជនគ្រប់ស្រទាប់វណ្ណៈនឹងត្រូវប្រណិបត្តន៍ដើម្បីសាមគ្គីភាពនិងសុខក្សេមក្សាន្តក្នុងគ្រួសារនិងសង្គម [22] ។

ជាតុរបស់ព្រហ្មវិហារមាន ៖

- មេត្តាៈ សេចក្តីស្រលាញ់រាប់អាន
- ករុណាៈ សេចក្តីអាណិតអាសូរ
- មុទិតាៈ មានចិត្តរីករាយនៅពេលឃើញគេបានសុខ
- ឧបេក្ខាៈ ការតាំងចិត្តនៅជាកណ្តាល។

៤. មធ្យោបាយក្នុងការលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ និង ចរិយាធម៌

ជាទូទៅ ការផ្សព្វផ្សាយជារឿងមួយដ៏ចាំបាច់បំផុតក្នុងការបញ្ជ្រាបនូវការអប់រំផ្នែកសីលធម៌ និងចរិយាធម៌ក្នុងសង្គមខ្មែរ ។ យ៉ាងណាមិញ ការរកមធ្យោបាយផ្សព្វផ្សាយជារឿងមួយសំខាន់ សម្រាប់បង្ហូរនូវគុណតម្លៃនៃអ្វីដែលយើងចង់ផ្សព្វផ្សាយឲ្យមានប្រសិទ្ធភាពខ្ពស់ ។

៤.១.ការផ្សព្វផ្សាយជាធម្មទេសនា ឬ ជាធម្មទាន

ក្នុងបរិបទដែលប្រទេសកម្ពុជា ជាប្រទេសដែលមានប្រជាជនច្រើនលើសលប់ ប្រមាណជា ៩៥% [23] គោរពព្រះពុទ្ធសាសនា និង ត្រូវបានរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាមាត្រា ៤៣ តាក់តែងនៅឆ្នាំ ១៩៩៣ បានចែងថា “ **ព្រះពុទ្ធសាសនាជាសាសនារបស់រដ្ឋ** ” ផងនោះ សរបញ្ជាក់ថា ប្រជាជនខ្មែរ មានជំនឿយ៉ាងមុតមាំលើទស្សនៈព្រះពុទ្ធសាសនា គោរពយ៉ាងជាប់លាប់ នូវពុទ្ធោវាទដែលបានចែងចងនៅក្នុងគម្ពីរ ព្រះត្រៃបិដក មាន ៨៤០០០ព្រះធម្មក្ខន្ធ និង រតនៈត្រៃ មានព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ ជាទីសក្ការៈ ។ ក្រោយពីព្រះពុទ្ធអង្គបានចូលបរិនិព្វានទៅ មានតែព្រះសង្ឃជាសារ៉ៃដ៏សំខាន់ ក្នុងការផ្សព្វផ្សាយនូវកងធម៌ទាំងឡាយរបស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធគ្រប់និគមជនបទ តាមរយៈការផ្តល់ជាឱវាទទេសនា អប់រំ បង្កប់ដោយទស្សនៈវិជ្ជា ចំណេះដឹង និងសីលធម៌ខ្ពង់ខ្ពស់ ដែលព្រះបរមគ្រូតែងប្រណិបត្តិតាំងពីទ្រង់បានត្រាស់ដឹង ។ ទេសនា ត្រូវបានប្រជាជនខ្មែរនិពន្ធបំផុត ដែលជាទំនៀមពីបុរាណកាលមក នៅក្នុងពិធីបុណ្យសាសនា ប្រពៃណី តែងមានព្រះសង្ឃ ទេសនាផ្តល់ជាគំនិត អប់រំ ក្រើនរំលឹកឲ្យពុទ្ធបរិស័ទដើរតាមគន្លងដ៏ត្រឹមត្រូវនៃព្រះពុទ្ធសាសនា ។ ក្នុងពិធីបុណ្យ កឋិនទាន បុណ្យផ្កាប្រាក់ បុណ្យចូលឆ្នាំ បុណ្យភ្ជុំបិណ្ឌ បុណ្យមាឃបូជា ពិសាខបូជា បុណ្យ

---

[21] បណ្ឌិត ជា វណ្ណី **តម្លៃអប់រំនៃការបណ្តុះធម្មចរិយា** បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០២២ ទំព័រទី ១៥

[22] ក្រសួងអប់រំយុវជននិងកីឡា ***សីលធម៌ពលរដ្ឋវិជ្ជា* ថ្នាក់ទី១១** បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០១៩ ទំព័រទី ៦

[23] ក្រសួងធម្មការ និង សាសនា **ដែលផ្សព្វផ្សាយដោយផេកស្ថានទូតសហរដ្ឋអាមេរិកនៅកម្ពុជា**

ទេសនាមហាជាតកជាដើម ទេសនាបានដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការប្រមៀងប្រមូលនូវការសង្រួមចិត្ត កាយ វាចា ដែលព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃប្រៀបបាននឹងមាគ៌ានាំបរិស័ទឲ្យទទួលបានពុទ្ធិនិងកុសលកម្មនានា ។ ក្នុងកម្មវិធីទេសនានេះទៀតសោត គេបានរៀបចំកន្លែងទេសន៍ដ៏ល្អល្អះមានផ្កាថ្មី មានកៅអី តុ ប្រណិត មានរចនាលំអរដោយភ្លើងចម្រុះពណ៌ និងអាចទេសន៍គ្រែ១ គ្រែ២ គ្រែ៣..ជាដើម ។ ការទេសនាទៀតសោត ព្រះសង្ឃបានលើកយកនូវពុទ្ធប្រវត្តិ កំណើតព្រះពោធិសត្វ ឬ កងធម៌ណាមួយមកសម្តែងដែលទាក់ទងនឹងកម្មវិធី ។ ម្យ៉ាងវិញទៀតនោះ ព្រះអង្គក៏អាចបញ្ជ្រាបនូវមេរៀនអប់រំសីលធម៌ នានាសម្រាប់ឲ្យពុទ្ធបរិស័ទ្ធ ជាពិសេសយុវវ័យបានជ្រួតជ្រាបនូវគុណតម្លៃនៃសីលធម៌ ចរិយាធម៌សង្គម ព្រមទាំងយកមកអនុវត្តក្នុងជីវិតដ៏ល្អប្រសើរ ។

៤.២. ការផ្សព្វផ្សាយតាមបណ្តាញសង្គម

ពេលបច្ចុប្បនេះ ផ្នែកបច្ចេកវិទ្យាកាន់តែទំនើប ស្របនឹងយុគសម័យឌីជីថល និង គោលនយោបាយជាតិរបស់រាជរដ្ឋាភិបាល នៃយុទ្ធសាស្រ្តបញ្ចកោណនេះផងនោះ នាំឲ្យទំនើបកម្មនៃឧស្សាហកម្ម៤.០បានហក់ខ្ពស់លើសពីការរំពឹងទុក ។ ក្នុងនោះ យុវវ័យ ជាចំណែកមួយយ៉ាងធំដែលជម្រុញឲ្យវិស័យនេះរីកចម្រើនខ្លាំង ព្រោះពួកគាត់បានចំនាយពេលវេលាច្រើនជាមួយនឹងបច្ចេកវិទ្យា ។ ភាពអំណោយផលមួយនេះហើយដែលយើងអាចបញ្ជ្រាបនូវការអប់រំខ្លីៗ ទាក់ទងនឹងសីលធម៌សង្គម និងចរិយាធម៌ជាដើម ។ ជាក់ស្តែង សព្វថ្ងៃយើងបានឃើញផេក នៃបណ្តាញសង្គមរបស់ព្រះសង្ឃ វត្តអារាមនានា បានដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការផ្សព្វផ្សាយនូវគុណតម្លៃនៃសីលធម៌ ចរិយាធម៌នេះ ។ ក្នុងការប្រើប្រាស់បច្ចេកវិទ្យានេះទៀតសោត ធម្មទេសនាអាចថតជាសំឡេង ជាវីដេអូ ជារូបភាពកាត់តរូបភាពផ្តល់ជាគតិអប់រំខ្លីៗ ក្នុងការចែករំលែកក្នុងបណ្តាញសង្គម ។

៤.៣. ការផ្សព្វផ្សាយតាមការធ្វើសកម្មភាពផ្សេងៗ

ការធ្វើកម្មភាពផ្សេងៗ ដែលទាក់ទងនឹងការអប់រំសីលធម៌ ចរិយាធម៌ ដោយមានការចូលរួមពីព្រះសង្ឃ និងអាជ្ញាធរពាក់ព័ន្ធនានា ក្នុងការអប់រំ និងលើកស្ទួយតម្លៃសីលធម៌ និងចរិយាធម៌សង្គម មានអាទិ៍ ការចុះជួបផ្ទាល់នឹងសិស្សានុសិស្ស យុវជន ការរៀបចំកម្មវិធីអប់រំសីលធម៌ ចរិយាធម៌ គុណធម៌ តាមសហគមន៍ សាលារៀន ការប្រឡងប្រណាំង ការថតជាវីអេអូខ្លីអប់រំជាដើម ក្នុងការជម្រុញឲ្យយុវជន និងពុទ្ធសាសនិកចូលរួមដោយសកម្ម ដែលជាសូចនាករ និង នវានុវត្តភាពមួយដ៏សំខាន់ ។

៤.៤.ការផ្សព្វផ្សាយតាមរយៈអក្សរសិល្ប៍

ពុទ្ធសាសនា បានចូលរួមបង្កើតអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម ។ ពុទ្ធនិយមសុទ្ធសាធក្តី ក្លាយក្តី ក៏បានចូលរួមចំណែកយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការអប់រំ ចំណេះដឹង ជាពិសេសផ្នែកសីលធម៌ ចរិយាធម៌ ។ ក្នុងទ្រឹស្តីនៃព្រះពុទ្ធសាសនា ត្រូវបានលោកអ្នកប្រាជ្ញទាំងនោះ យកមកបញ្ជ្រាបនៅក្នុងស្នាដៃរបស់ខ្លួនដោយចងក្រងជារូបភាពផ្សេងៗ ជាកំណាព្យ ជាពាក្យកម្រងកែវ ជាទំនុបច្រៀង សុភាសិតជាដើមប្រកបដោយសិល្បវិធីនិងភាពប៉ិនប្រសប់ពោរពេញដោយមនោគតិ ។ ក្រៅពីបង្កប់នូវទស្សនៈវិជ្ជា គោលលទ្ធិនៃសាសនា រឿងរ៉ាវជាសាស្ត្រាក្តី ជាតកនានាក្តី បានផ្សាំបណ្តុះនូវការអប់រំសីលធម៌ និង ចរិយាធម៌យ៉ាងឫត្យក្ស ។

តាមរយៈ**រឿងព្រះតេមិយ** ដែលជារឿងទី១ ស្ថិតក្នុងគម្ពីរទសជាតក ដែលព្រះពោធិសត្វយកកំណើតជាតេមិយ ។ ក្នុងជាតិនេះទៀតទ្រង់បានបំពេញនូវនេក្ខម្មបារមី (អ្នកបួស) ។ ពេលដែលទ្រង់ប្រសូតបានមួយខែ ត្រូវព្រះបិតា កាសិករាជ យកដាក់លើឧរូទ្រង់ ដើម្បីកាត់ទោសចោរចំនួន ៤នាក់ដោយ ចោរម្នាក់ត្រូវវាយរំពាត់ផ្តៅ១០០០ខ្នាប់ ចោរម្នាក់ដោតអណ្តាតឆ្កាង និងចោរម្នាក់ត្រូវចងដោយច្រវ៉ាក់ដាក់ក្នុងពន្ធនាគារ ចោរ

ម្នាក់ត្រូវចាក់ស្លាប់ដោយលំពែង ដែលធ្វើព្រះរាជកុមារភិតភ័យ និងគិតដល់អនាគតដែលត្រូវស្នងតំណែងពីព្រះបិតា និងប្រព្រឹត្តដូចបិតា ហើយនឹងរងនូវអំពើបាប ធ្លាក់នរក ទើបទ្រង់បានធ្វើជាពិការភាពជាគថ្លង់ខ្វិនខ្វង់តាមសម្ដីរបស់ម្ដាយដើមដែលរក្សាការពារស្វេតឆត្រទ្រង់ ។ តេមិយបានធ្វើអាការៈបែបនេះអស់រយៈវេលា១៦ឆ្នាំ ទោះបីព្រះបិតាពិសោធន៍ទាំង១៦មុខ ក៏មិនអាចធ្វើឲ្យតេមិយមកលក្ខណៈធម្មតាបាន ទើបព្រះបាទកាសិករាជ អស់ចិត្តឲ្យសារថី យកតេមិយកុមារទៅសម្លាប់ចោលក្នុងព្រៃ តែតេមិយបានធ្វើឲ្យសារថីភ្ញាក់ខ្លួន ព្រោះទ្រង់បានធ្វើរាងកាយឲ្យប្រក្រតី មាំមួន និងបានបួសនៅក្នុងព្រៃសន្សំកុសលកម្ម ដោយបរិសុទ្ធ ក្នុងឧត្តមភេទ ។ តេមិយបានពន្យល់ញាតិវង្ស ប្រជាជនទ្រង់ឲ្យយល់ពីកុសលកម្ម ការសាងអំពើល្អ រហូតដល់ញាតិវង្ស ប្រជាជនទ្រង់បានបួសគ្រប់ៗគ្នា និងបណ្ដាលចិត្តឲ្យនគរដទៃមកបួសសន្សំកុសលផងដែរ ។តាមរយៈរឿងតេមិយនេះ បាប ជម្រុញឲ្យយើងប្រកាន់ភ្ជាប់នូវគោលជំហរ ម្ចាស់ការលើខ្លួនឯង មានភាពអំណត់អត់ធន ចេះតស៊ូមានគោលដៅច្បាស់លាស់ និងចេះសាងកុសល សន្សំបុណ្យ សាងមិត្ត ព្រមទាំងការរំដោះខ្លួនចេះពីបាបកម្មដោយបញ្ញា សីល សមាធិ ។

រឿងសុវណ្ណសាម ជាពុទ្ធប្រវត្តិនៃព្រះពោធិសត្វដែលយាងយកកំណើតជាសុវណ្ណសាម ជាបុត្រឥសីទុកូល និងនាងបារិកា ។ សុវណ្ណសាមជាបុរសប្រកបដោយសីលធម៌ ចរិយាធម៌ខ្ពស់ ផ្សាយចេញនូវមេត្តាធម៌ ។ សេចក្ដីមេត្តារបស់សាមចំពោះសព្វសត្វមនុស្ស ជាពិសេសស្ដេចបិលយក្ខ បានជះផលដ៏ល្អសម្រាប់ទ្រង់គ្រួសារទ្រង់ និងមនុស្សនៅជុំវិញខ្លួន ។ ការផ្សាយចេញនូវមេត្តាធម៌ នាំមកនូវភាពសុខសាន្ត ភាពសុខដុមទាំងផ្លូវកាយ វាចា ចិត្ត ។ សាមទោះបីត្រូវធ្នូរបស់បិលយក្ខក្ដី តែពោលវាចាដោយមេត្តា បណ្ដាលចិត្តបិលយក្ខចេញមកសារភាព និងទទួលខុសត្រូវនូវទង្វើរបស់ខ្លួន ។ អំណាចនៃមេត្តាធម៌ នាំឲ្យសាមរួចពីសេចក្ដីស្លាប់ មាតាបិតាផុតពីពិការភាព និង បិលយក្ខបានសាងនូវអំពើល្អត្រឹមត្រូវជាកុសលមកវិញ ។

យ៉ាងណាមិញ **រឿងវេស្សន្តរ** បានបង្ហាញពីការបំពេញនូវ បញ្ចទាន របស់ទ្រង់ដើម្បីសម្រេចបាននូវការត្រាស់ដឹងជាព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធនៃយើង ។ ទ្រង់បានលះបង់ទាំង អជ្ឈិត្តិកទាន ពាហិរទាន មាន ទ្រព្យបរិច្ចាគ កាយបរិច្ចាគ ជីវិតបរិច្ចាគ បុត្តបរិច្ចាគ និង ភរិយាបរិច្ចាគ ។ អំណាចនៃទាន ធ្វើឲ្យទ្រង់សម្រេចបំណង មគ្គផលទាំងឡាយ កើតចេញពីទាន ។វេស្សន្តរទ្រង់បានដាក់ទាននូវទ្រព្យសម្បត្តិ ជាច្រើនលើកច្រើនសារ ធ្វើនូវសត្តសតកមហាទាន ទ្រង់បានលះបង់នូវជីវិត កាយ បើសិនស្មូមយាចកណាមកសុំថែមទាំងបរិច្ចាគបុត្តឲ្យស្មូមជូជក និង មទ្រីឲ្យទៅស្មូមដែលជានិម្មិតកាយរបស់ព្រះឥន្ទ្រ ។ ការលះបង់ដ៏មហិមានេះ ពិតជាគ្មាននរណាធ្វើបានដូចទ្រង់ឡើយ ។ ទោះជាយ៉ាងក៏ដោយ ក៏នេះបង្ហាញឲ្យឃើញពីសភាវៈដែលមិនមែនជារបស់ខ្លួន មិនមែនអត្តៈ ហើយការធ្វើទាននេះទៀតសោត បង្ហាញពីការកសាងកុសល ប្រកបដោយព្រហ្មវិហារធម៌ដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ដែលយើងគ្រប់គ្នា គួរផ្ដើមចែករំលែក ការចេះជួយគ្នា ទៅវិញទៅមកដោយសុទ្ធចិត្ត ។

ចំពោះ ស្នាដៃ**រឿងកាកី** របស់ព្រះអង្គឌួង បានបង្ហាញឲ្យឃើញតម្លៃនៃស្ត្រីខ្មែរ ប្រកបដោយភាពថ្លៃថ្នូរមិនប្រាថ្នាប្ដីពីរបី ដែលនាំឲ្យបាត់បង់នូវតម្លៃជាស្ត្រីខ្មែរ ហេតុការណ៍ដែលកាកី បានជ្រុលខ្លួនទាក់ទងមាណពប្រគល់ខ្លួនឲ្យគន្ធន ហើយត្រូវបានព្រះបាទព្រហ្មទត្ត យកទៅបណ្ដែតពោងពាយ រហូតដល់បាត់បង់ជីវិត នេះជាមេរៀនមួយសម្រាប់ស្ត្រីគ្រប់រូប ប្រកបដោយសីលធម៌ និង ចរិយាធម៌ ទោះបីជាការដាក់ពិន័យមានភាពព្រៃផ្សៃ តែឆ្លុះបញ្ចាំងឲ្យឃើញពីគុណតម្លៃរបស់ស្ត្រី ត្រូវមានភក្ដីភាព ចំពោះគ្រួសារ ស្វាមី ។ ក្នុងនោះក៏ជាកញ្ចក់ឆ្លុះបញ្ចាំងសម្រាប់បុរស មិនត្រូវយកប្រពន្ធកូនគេ កុំនិយាយកុហកបោកប្រាស់ដែលប្រាសចាកនូវបញ្ចសីល។

បើយើងមកមលើរឿង**សុបិនកុមារ** វិញ រឿងនេះឆ្លុះបញ្ចាំងពីអ្នកសាងល្អបានល្អ សាងអាក្រក់បានអាក្រក់ ដែលជាទស្សនកម្មផលក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ។ ជាក់ស្ដែង ឪពុកសុបិនកុមារដែលជាអ្នកនេសាទនិងមិនរក្សាសីលនោះ បានស្លាប់ទៅធ្លាក់នរក ឯម្ដាយសុបិនកុមារ ដែលរារាំងកូនមិនឲ្យទៅបួសនោះត្រូវបានពួកយមបាលយកមកធ្វើទារុណកម្មបោះក្នុងភ្លើងជាដើម ។ ប៉ុន្តែអំណាចនៃការបួសរបស់សុបិនកុមារ បានផ្ដល់នូវអានិសង្ស និងការតបស្នងដោយឪពុកសុបិនកុមារ បានរួចផុតពីនរក ទៅកើតនៅឋានសួគ៌ ឯម្ដាយរួចផុតពីការធ្វើបាបរបស់ពួកយមបាល ។ នេះជាផលដែលកើតពីកម្ម ការសាងនូវកល្យាណកម្ម នាំបានកល្យាណផល តែបើសាងបាបកម្ម ក៏ទទួលនូវផលបាបដូចគ្នាដែរ។ ក្នុងហេតុផលនេះយើងត្រូវតែចូលរួមសាងនូវកុសលកម្ម១០ ដើម្បីទទួលបាននូវមគ្គផល និង អានិសង្សដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ ។

រឿង **សិរិធរ** ជាប្រភេទអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមមួយដែលបង្ហាញពីការធ្វើទានបាយរបស់សេដ្ឋីសិរិធរ ដល់ព្រះបច្ចេកពុទ្ធ ហើយបានកើតអាហារទិព្វ ហូបស្កប់ស្កល់ ចែករំលែកដល់អ្នកផងទាំងពួង ព្រមទាំងរស់នៅប្រកបដោយសេចក្ដីសុខក្សេមក្សាន្ត ។ ក្នុងនេះ បង្ហាញពីទស្សនកម្មផលផងដែរ ដែលផលនៃអាហារទិព្វ ពេញបរិបូណ៌មិនចេះខ្វះនេះ ផ្ដើមចេញពីការធ្វើទានដ៏បរិសុទ្ធរបស់លោកសេដ្ឋី ហើយពេលលោកស្លាប់ទៅបានទៅកើតនូវស្ថានទេវលោក នេះជាផលកើតចេញពីកុសលកម្មនៃការធ្វើទានរបស់សេដ្ឋីសិរិធរ ។

សន្និដ្ឋាន

ព្រះពុទ្ធសាសនា ជាចំណែកមួយដែលមិនអាចខ្វះបាន ក្នុងការចូលរួមជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាល និង អ្នកពាក់ព័ន្ធនានា ក្នុងការជម្រុញ ធ្វើឲ្យមាននូវ នវានុវត្តភាពការងារទាក់ទងនឹង ការអប់រំ បណ្ដុះបណ្ដាលនូវសីលធម៌ ចរិយាធម៌ ក្នុងសង្គមខ្មែរជាពិសេសពេលបច្ចុប្បន្ន និង គោលដៅបណ្ដុះទៅអនាគត ។

សង្គមមួយដែលពោរពេញដោយមូលធនមនុស្ស ដែលជាពលរដ្ឋសកល មានសម្បទាគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការចូលរួមធ្វើការងារសង្គម បម្រើសង្គមជាតិ ចាំបាច់ណាស់បុគ្គលដែលមានទាំងជំនាញរឹង និងទន់ ។ ភាពចំបាច់ដែលមិនអាចខ្វះបាននោះគឺសម្បត្តិនៃសីលធម៌ ចរិយាធម៌ ដែលស្របនឹងពាក្យសុភាសិតខ្មែរថា" ដើយស្គកឱនដាក់គ្រាប់ " ។ ការចេះឱនលំទោន ស្គាល់ខុស ស្គាល់ត្រូវ មានសីលធម៌ប្រពៃនេះហើយជាសម្បត្តិដែលអ្នកដទៃគ្មាន ។ ការលើកពាក្យមួយថា " រឹងតែទន់ " ជាភាសាមួយដែលបង្ហាញពីជំហរច្បាស់លាស់ ហ្មត់ចត់ តែត្រូវចេះធ្វើបដិសណ្ឋារកិច្ច ប្រកបដោយភាពវិជ្ជមាន ។

ក្នុងបរិបថនេះ ទំនើបកម្មនៃបច្ចេកវិទ្យា ឧស្សាហកម្ម៤.០ ទាមទារឲ្យមនុស្សគ្រប់រូបត្រូវសិក្សា ឲ្យបានច្បាស់លាស់ នូវមូលដ្ឋានគ្រឹះនៃបច្ចេកវិទ្យា ហើយត្រូវផ្សារភ្ជាប់យ៉ាងជិតស្និតបំផុតទៅនឹងបញ្ហារបស់យើង ។ មួយផ្នែកនៃការធ្លាក់ចុះនៃសីលធម៌ និងក៏បានរួមចំណែកពីវិទ្យាសាស្ត្រដូចគ្នាដែរ ។ ដូច្នេះសាសនា សង្ឃចាំបាច់ត្រូវសិក្សាមូលដ្ឋាននៃបច្ចេកវិទ្យាឲ្យបានល្មមដែលអាចប្រើប្រាស់បាន ឬជំនួយការផ្សេងៗ ដើរតួជាកតាលីករដ៏ចាំបាច់ក្នុងការផ្សព្វផ្សាយអប់រំ សីលធម៌ ចរិយាធម៌សល់ពុទ្ធសាសនិកគ្រប់គ្នា ។

ទោះបីយើងដឹងថា សាសនាព្រះពុទ្ធ មិនមែនសម្រាប់តែការគោរពបូជា តែជាសាសនារបស់មនុស្សនិយមផង ជាសាសនាបែបទស្សនវិជ្ជាផង ក្នុងនោះក៏មានតួនាទីអប់រំសីលធម៌ ចរិយាធម៌សម្រាប់កុលបុត្រកុលធីតាខ្មែរផងដែរ ។ ទោះជាយ៉ាងក៏ដោយ ក្រៅពីគាំទ្រប្រធានដែលព្រះពុទ្ធសាសនាជាបន្ទុកនៃការអប់រំនោះ យើងក៏មិនបណ្ដោយឲ្យសាសនាបំពេញតួនាទីម្នាក់ឯង ធ្វើសកម្មភាពតែឯកឯងដែលភាគីដ៏ទៃមិនខ្វាយខ្វល់នោះទេ ទាំងសាមីខ្លួនផ្ទាល់ ទាំងគ្រួសារ សាលារៀន មិត្តភក្តិ អង្គការសង្គមស៊ីវិល ជាដើមត្រូវព្រួតដៃគ្នាសាមគ្គីគ្នាទើបអាចកែប្រែពន្លកល្អឲ្យផ្សុំបណ្ដុះពូជទុក បម្រើសង្គមនាពេលអនាគត ។

សីលធម៌ និងចរិយា ប្រៀបដូចជាពន្លឺដែលចាំងចែងមកពីក្នុងសម្រាប់ឲ្យអ្នកដទៃមើលនិងវាយតម្លៃ ដូច្នេះភាពចាំបាច់របស់មនុស្សគ្រប់រូប ត្រូវឈរលើសរសៃស្តម្ភ ចំណេះ ជំនាញ សីលធម៌ និងការចេះរស់នៅជាមួយគ្នាដោយស្មើភាព គោរពគ្នាទៅវិញទៅមក ដែលជាសម្បទាមិនអាចខ្វះបាននៃការកសាងមូលធនមនុស្សរបស់កម្ពុជា ។

ឯកសារយោង

១. សម្ដេចសង្ឃរាជ ជួន ណាត *វចនានុក្រមខ្មែរភាគ១ ភាគ២* បោះពុម្ពឆ្នាំ ១៩៦៧
២.ភិក្ខុ ស៊ិន គង់ *ស្វែងយល់ពីព្រះពុទ្ធសាសនា* បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០១១
៣.ឥន្ទ ឱមសាម៉េង *ប្រវត្តិទស្សនៈសាសនាសីលធម៌ នយោបាយ* បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០០៥
៤.គេហទំព័រ ហ្វេសប៊ុក *ភិក្ខុ Ean Phearort*
៥គេហទំព័រ ហ្វេសបុក *ភិក្ខុ សំអ៊ាន សារុន*
៦.បណ្ឌិត ជា វណ្ណី *តម្លៃអប់រំនៃការបណ្ដុះធម្មចរិយា* បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០២២
៧.ត្រឹង ងា *ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ភាគ១ភាគ២* បោះពុម្ពឆ្នាំ ១៩៧៣
៨.ក្រសួងអប់រំយុវជន និងកីឡា *អក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ថ្នាក់ទី១២* បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០១៣
៩.ក្រសួងអប់រំយុវជននិងកីឡា *សីលធម៌ពលរដ្ឋវិជ្ជា ថ្នាក់ទី១១* បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០១៩
១០.ក្រសួងអប់រំ យុវជននិងកីឡា *សិក្សាសង្គមថ្នាក់ទី១០* បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០១០
១១.ក្រសួងអប់រំយុវជននិងកីឡា *សីលធម៌ពលរដ្ឋវិជ្ជា ថ្នាក់ទី១២* បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០១១
១២.អ្នកស្រី គី ធៀនឡាយ *កម្រងសុជីវធម៌* បោះពុម្ពឆ្នាំ ១៩៧០
១៣.ក្រុមនិស្សិតទី៦ (Rule) បង្រៀនដោយ គង់ ភូមីកា *សីលធម៌នៅក្នុងសង្គមខ្មែរ*
១៤. លោក ឈឹម ស៊ុមន៍ *គម្ពីរទេសជាតក* ឆ្នាំ ១៩៥៩
១៥. ព្រះអង្គ ឌួង *រឿង កាកី* ឆ្នាំ ១៨១៥
១៦. លោក ញ៉ុក ថែម *គម្ពីរបញ្ញាសជាតក* ឆ្នាំ ១៩៦៣
១៧.ក្រសួងធម្មការ និង សាសនា *ដែលផ្សព្វផ្សាយដោយផែកស្ថានទូតសហរដ្ឋអាមេរិកនៅកម្ពុជា*
១៨.https://km.wikipedia.org/wiki/
១៩.https://khmerbuddhism.wordpress.com/2012/01/20/
២០.https://vansary.blogspot.com/p/blog-page_68.html
២១. https://thmeythmey.com/